Babel

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet, J.B. Robert en Gerard Nijenhuis

bron
Louis Couperus, *Babel* (eds. H.T.M. van Vliet, J.B. Robert en Gerard Nijenhuis). Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1993

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/coup002babe02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

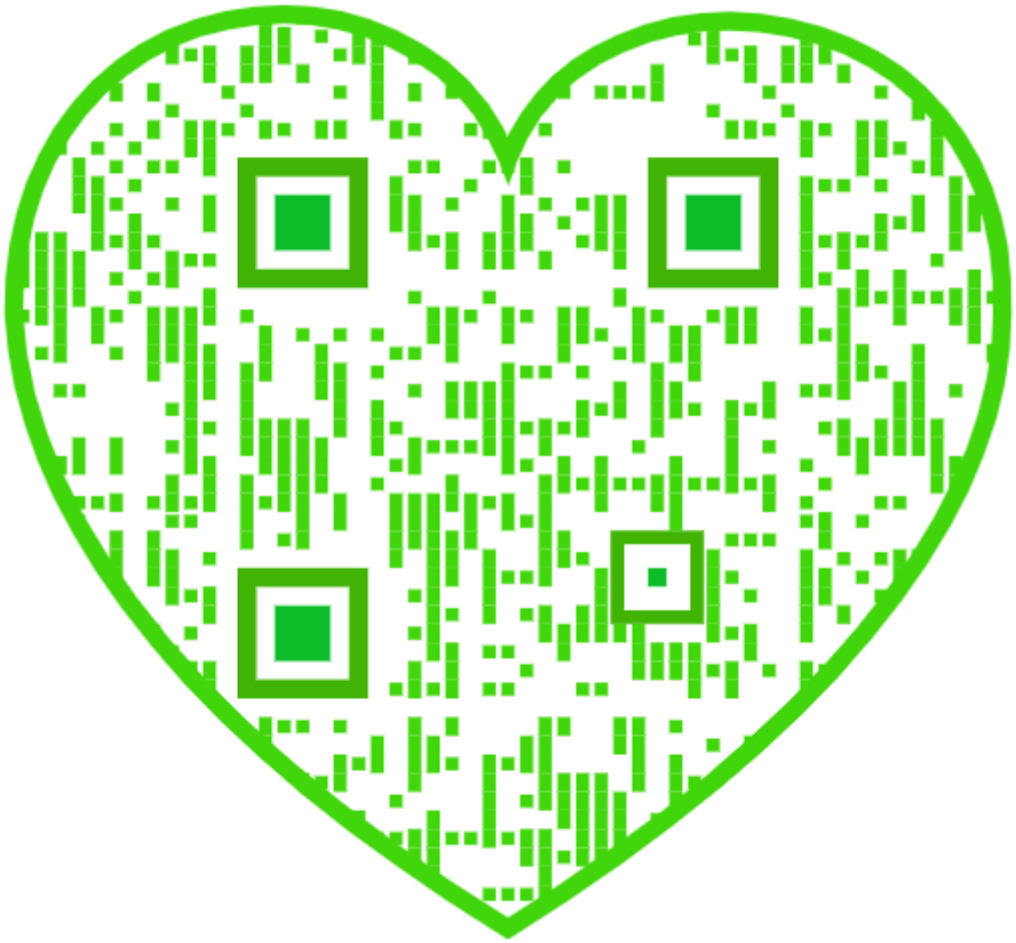

Proloog

‘De Lach der Goden...’

- Baäl... Baäl... Baäl...!

Over de azuren glansvloeren als over een blauw ijs ijlde-aan de godin, met uitgestrekte armen... Haar roep tot den god was een lach, en waar hij te peinzen zat te midden zijner zonnen, leende hij goedmoedig het oor tot haar... Nu schaterlachte Astarte zoo, ijlende steeds en met uitgestrekte armen, dat geheel het paradijs weêrtrilde van haren klaterenden lach en een lichte donder ratelde... Haar goddelijke tred danste over den starrenvloer en hare sluiers wuifden als wind de wolken weg...

- Baäl, zie...! schaterlachte luid de blijde godin, de parelblank glanzende Astarte. Zij bouwen weêr! Zij bouwen verder! Zij bouwen hooger! Zij brengen hun steentjes weêr aan! Zij bouwen... Baäl, zij bouwen!!

En zij wees met den ambrozischen vinger naar de diepte der wemelende aarde... Als vier, vijf gladde keien, door een spelend kind op elkaâr geplaatst, rees in het midden van een rozige kom, tusschen een rand van blauwige golving - een woestijn tusschen gebergte - iets als een toren, een monument, een speelgoed, of een kind een pooze gespeeld had, in een ronden kuil van zand.

Omdat de goddelijke Astarte zoo lachte, verhief Baäl zich en hij sleepte het licht zijner zonnen in zijn goudene handen als een mantel om zich heen. En hij naderde daverend over den azuren vloer, terwijl zijne zonnestralen, die hij als bundels greep bij elkaâr, braken en straalden en braken en straalden; - machtig lichtende trad hij over den glanzenden starrenvloer...

En Baäl volgde de wijzing van Astarte's ambrozischen vinger en hij zag de vier, vijf gladde keien...

Toen blikten de goden elkaâr aan in den glans van hun blijde vermaak en zij schaterden beiden zoo, dat de wolken voor hun lachenden adem hemelwijd openweken en zij, reuzig, optorenden hun lijven van onsterflijke glorie, terwijl de machtige donder rolde...

I

‘Kom tot ons, kom tot ons: bouw
Babel tot het allerhoogste!...’

Hij stond op de uiterste piek van het gebergte en zijne oogen weidden rond. Als een ineengestorte brokkeling van rotsen scheen het berggesteente omlaag gestort en torende als een cyclopischen bouwval op uit den afgrond, die de woestijn was, groote blokken op brokken tassende, pieken en punten als zuilen en torens, kanteelkartelingen als tinnen stapelende op elkaâr, als was het gesteente de ruïne van een voorwereldlijk titanenkasteel. De blokken en brokken, de pieken en punten lagen verder-op ook nog neêrgestort in het zand, en dat roze glinsterzand van de woestijn, in den wind, die altijd woei, scheen te zandkabbelen naar den einder toe, of, glad gevaagd, verder-op, een grauwe spiegelgladheid te strekken, als vaal zwartig ijs, dat glinsterde. Tusschen de rotsen tierden omhoog, als onkruid, reusachtige agaven, als voorwereldlijke zwaardbladerenbloei, en de tamariskeboomen, de laatste, de ijle, de heel dun gebladerde op de piek nog, waar hij stond, ruischten in den eeuwigen wind, als met een menschelijke klacht, die eeuwig trilde in de lucht, als van eeuwig getikte snaren.

Hij, die daar stond, zag uit. Hij was een jongen en misschien telde hij zestien jaren. Hij stond te staren, groot en breed als een man, straf geplant op zijn sterke voeten. Zijn lijfrok, waaronder hij verder was naakt, woei open op zijn welvende borst. Zijne zwarte haren waaiden. Zijn gezicht was breed en toch edel, als van

een koningszoon, een kind van krachtig en koninklijk ras, een ras uit antieke tijden, toen koninklijkheid kracht was. Als van een jongen arend blikten-uit zijne spiedende oogen, goudzwart, vonkelend als kolen, onverbiddelijk als diamant, stralen schietende als twee zonnen. Zijn blik zwom rond door de mateloosheid der windgevaagde woestijn. Zijn adem hijgde, een gloed warmde zijn bruine gelaatstint en zijn vuisten balden zich met gretig krampende vingers. De woestijn scheen eindeloos, dichtbij uitrollende roze zanden, verder-op strekkende grauwzwarte glinstervlakte, als ijs. In den wind, die woei, verschoven aan de lucht dikke blanke wolkenmassa's, als een stoom, die rolde, verder en verder. Wijde azuren werden bloot. Het was een paar uren vóór den middag.

De jongen tuurde. Toen, omdat hij sterk zag, meende hij te onderscheiden, aan de kim achter de kim, aan den alleruitersten horizon-droomtint iets als het rijzen - heel laag, heel ver, heel ijl - van spitsen, fijn als naalden, en hij meende, dat dáar de Stad zoû zijn. Hij wees het zich met den vinger. En hij tuurde en spiedde uit. En toen, in de wijde azuren, als een blauwe luchtzee boven het naaldgewriemel der verre, verre torenstad, onderscheidde hij, vreemd, een vierkante blauwte, even donkerder dan het luchtblauw, even afstekend tegen het luchtblauw, als getrokken met de rechte streken van een penseel vol water en blauw. En boven dit vierkant van gewasschen blauw rees een kleiner vierkant van blauw weêr; daar boven weêr een, kleiner; daarboven weêr een, kleiner steeds, - en weêr een, en weêr een, altijd kleiner en kleiner, zich dobbelsteenachtig versmallende, tot het werd, voor zijn steeds beter onderscheidenden blik, een blauwe trap van etherische kubiekstapelingen, als een vreemde toren van blauwe hoogmoedigheden, even penseelgewasschen tegen den trillenden hemel. Hoe hemelhoog rezen de kubieke blauwtes kon hij niet zien, want de ijle uitgewaaide wolken - het laatste van den dikken wolkstoom, die wegdreef, trok sluiers over het stapelen heen... Wel trokken de sluiers weg, maar andere floersen dreven weêr aan...

De jongen daalde de steile bergpas af. Hij danste als naar bene-

den, van rotsblok op rotsblok; de blokken, die de pas vol dreigden te vullen in de onophoudelijke stortingen van het berggesteente. Hij wondde zich soms aan de agaven, maar sloeg er geen acht op, of zijne vingers, zijne voeten bloedden. De pas daalde uit in de woestijn en de roze en glinstergrauwe zanden lagen vóor hem als één oceaan van zand. De torennaalden der stad waren verzonken in de diepte der kim. Maar de kubiekstapelingen, heel ijl, blauw gewasschen tegen de blauwe lucht, bleven als een wiskunstig symbool, tegelijk droomoneigenlijk in het azuur.

De jongen besloot de woestijn in te loopen. Een onwederstaanbare drang had hem gedreven te verlaten de hooge berglanden, waar woonde zijn vader, de herdersvorst, te midden zijner volkeren van herders. Een onwederstaanbare drang, omdat het gerucht tot hem op was gekomen, dat de Bouwmeesters van Babel voortbouwden... Hoe dikwijls in der eeuwen loop, was de Bouw niet gestaakt en hervat, om weêr gestaakt en hervat te worden... De dynastieën der Bouwmeesters bleven vol hoogmoed en moed, en geslachten van slaven bouwden voort aan den Bouw, in erfelijke slavernijen onder der Meesters erfelijk bevel... En de jongen had aan zijn broeders gezegd, dat het niet was aan hèm zijn leven lang te weiden de tallooze kudden langs de hellingen van het berggesteente, of te jagen het wilde gebeest, dat zwierf langs de ruige klippen, en zoo, eenvoudig, op de tonen van fluit en zang te laten vervloeien zijn dagen tusschen de veeteelt en de jacht - terwijl men ginds Babel bouwde! Het was niet aan hèm, het was niet aan hèm! In de zuivere nachten had hij opgekeken tot de starren en het scheen, zij hadden hem gewenkt! In de onweêrsnachten had hij gevolgd met het oog de drift van de wolken en het was hem geworden of hij uit had willen breiden zijn armen, en meêzwieren met den storm. In de orkanen had hij de bliksems als om zich geroepen en het was hem geweest, of hij ze had grijpen gekund in zijne hand, om ze Baäl terug te slingeren.

Dan hadden zijn broeders hem aangestaard en hem bespot of hem vermaand omdat hij hoogmoedig was. En zijn vader had gefronst de machtige brauwen en hem gezegd, dat zoo hij niet

achtte hun hooge reine leven op de hooge, reine bergen, het zoû worden zijn ongeluk en de goden hem zouden straffen. Maar driftig was hij geworden en des nachts, terwijl langs de groene hellingen nog klonken de fluiten zijner broeders, had hij naar de sterren opgekeken. En altijd wenkten ze hem toe als met lachende oogen van goden. Kom tot ons, kom tot ons! zoo schenen zij op te lokken. Cyrus, Cyrus, kom tot ons! Is het aan jou, Cyrus, te leven en te sterven te midden van herders en vee, wel als een vorst, en wel op de bergen hoog, maar toch als een herder en ver van de tronen der goden! Kom tot ons, kom tot ons! Zie, bouwden de reuzen niet Babel op, terras op terras, toren op toren, om te bereiken het allerhoogste? Cyrus, bouw ook aan Babel; bereik het allerhoogste!... Al was Baäl sterker dan zij, in den glans zijner zeven zonnen - al riep hij het onweêr, den donder, den bliksem en trof hij de hoogste terrassen, tot zij vielen in puin, al verwarde hij de taal der bouwende reuzen tot duizende talen, al staakten de bouwers het werk, al vluchtten zij door elkaâr, de handen hoog, angstig voor de zonnemacht van Baäl... bouwden hun kinderen en kindskinderen aan Babel niet eeuwig voort? Breidden zij niet uit de machtige fondamenten als met opwiekende trappenvluchten? Cyrus, kom tot ons! Cyrus, stijg Babel op! Cyrus, bouw voort aan Babel! Is niet langs Babel den hemel te reiken tot het paradijs van azuur, waarin Baäl heerscht, naast de goddelijke Astarte zelve? Cyrus, hoog je hart, hoog je ziel! Cyrus, licht òp je voeten uit het struweel van de bergen, daal af van de bergen, daal af de pas, waad door de woestijn en... Cyrus... stijg Babel op! Bouw Babel op, hooger en hooger, bouw meê met de Enochskinderen! Is het aan jou, Cyrus, te zingen op de veelrietige fluit en te weiden het vee en te jagen het wilde gebeest langs de ruige klippen van het berggesteente, of is het aan jou hoog te zijn en machtig, en Baäl gelijk te streven...

De jongen was gegaan, met den vloek van zijn vader. Hij had niet omgezien naar het lage, houten koningshuis, waarom woekerden de wilde rozen en op welks drempel hij voor het laatst had gehoord den vloek van zijn vader en de wanhoop zijner moeder

en zusters. Hij was gegaan, de bergen over, de pas omlaag en nu liep hij door de woestijn...

II

‘De kreunende klacht, suizende...’

Eindeloos scheen de woestijn. Want de wind, die opstak hooger en hooger, hief de roze glinsterzanden en liet ze weêr vallen en deinde ze uit en streek ze weêr glad - hare kimlooze golving - en hief ze dan weêr en deed ze nu hoozen en draaikolken, heel ijl kurketrekkeren weg in de hoogte... Somber woei het aan uit de verte, met dat luguber geblaas, dat al aanruischte van mijlen ver en mijlen wijd, windspanne lang en windspanne breed: de uitvademing van de vlerken van wind, de wijde vlucht van den wind der woestijn. Want het was of de wind met zijn vlerkende omvademing geheel de woestijn en de lucht wilde omhelzen; het was of de wind was een reus, een titan, een god, met een wapperenden mantel, met slippen geeslend den kleinen mensch: stip tusschen de waaiende zanden...

Maar Cyrus plantte breed zijn voet en zag hij op, dan ontdekte hij, zoo niet zand hem verblindde, Babel...

Heel ver blauwde het nog, maar telkens blauwde het blauwer aan tot het blauw zich vergrauwde en de vage kubiekstapeling vorm werd en een vreemde harmonie van lijnen. En hoe dichter Cyrus naderde, hoe minder zijn opziende blik zag de hoogheid van die terrassen, omdat wolken en nevels dreven... Uren liep hij en de wind viel neêr en de avond grauwde aan, zonder één glimp van zonsondergang en zonder één star, in de heel zwaar bewolkte lucht. En van Babel was niets meer te zien, plotseling, dan zijn horizonwijd fondament, dat als een lange stad zich uitstrekte met eene wemeling van koepels en tinnen en spitsen. Dat was de Stad, die Cyrus gezien had van het hooge punt der bergpas af. Dat was de Stad. Uit de woestijn naderde men ze, de Stad, het Fondament

van Babel, uit alle streken der winden, met lange karavanen, die nu in den avond waren als zwarte strepen van mieren over de vaagroode avondwoestijn. Duizenden gingen naar Babel op, nu vaarde het gerucht, dat de Bouw werd hervat door de trotsche Bouwmeesters van Babel. En Cyrus zag de karavanen - de zwarte strepen van mieren - wriemelen de trappenvluchten op, die - gezien uit de verte, klein - zich uitbreidden hoe dichter de jongen nabij kwam, tot hij zich mengde met de duizenden, en tot het hem scheen of iedere treê van het monsterachtig monument zelve een Stad was, zelve éene opeenstapeling werd van weêr koepels, weêr tinnen en spitsen - alsof men slechts langs traptredende steden het eerste Babelterras zoû bereiken. En een gevoel van ontzag werd in hem wakker, den jongen herdersprins, die kwam uit den eenvoud van bosch- en van bergleven. Dàt, dat hadden de menschen gedaan, de voorvaderen van de menschen! Dàt, dat hadden de reuzen gedaan, de Enochskinderen, die den hemel wilden bereiken door trap te bouwen tot trap, terras tot terras, en toren te zetten op toren! Op iedere trede - stad - rezen hooger de tinnen, de spitsen, en bogen als luchtbruggen vereenigden kanteelen en kogels. Van de kartelingen der kanteelen naar de gouden en bronzen torenballen welfden door de sombere lucht zich de bruggen als telkens hooger beschrevene halfcirkels. Zoo bouwden zich de trapsteden tot elkaâr, zoo vloeide samen al het monument. Hoe dichter Cyrus kwam, met de duizenden meê, hoe minder - in de vaagheid van den nacht - hij onderscheidde de primitieve idee van den Bouw. Een wereldgeruisch gonsde al aan, de stem van menschenmillioenen, het zeegeruisch van Babel, als een koor van trillende harpen, en terwijl Cyrus, heel hoog, de sterren te voorschijn zag treden en ze hem lonkten met goden-oogen, meende hij tusschen de ruischende harpen te hooren een klacht, een vreemde kreunende klacht, suizende... Maar hij onderscheidde niet en ging voort met de karavanen, de tientallen duizenden... De wereld liep Babel op, dat in den starrennacht ging glinsteren van eigen lichten, festoenen van helle lampen, als ketens en slingers van vuurwerk en feestverlichting. En Babel was, toen Cyrus

de eerste trede-stad langs een traptredende straat wilde bereiken, niet meer te zien als toren, als kubiekstapeling van blauwe terrassen - maar als één metropool, die kasteelen stapelde op kathedralen, paleizen op tempels - die avondpleinen en luchtbruggen en viaducten rommelde op elkaâr, naar een vaag doel van verlorene hoogte toe: hoogte, onzienbaar, maar hoogte, waarheen zich dachten alle de duizenden...

En terwijl de starren Cyrus lonkten, kreunde de vreemde klacht, suizende...

III

‘De vreemde klacht dreunde ruischende...’

De eerste straten, die traptraden naar boven - en iedere trede nog een vlucht van trappen - waren nauwer, waar zij uitmondden in de woestijn, onaanzienlijke straten, vuile herbergen aan weêrszijde, voor welke al lagen karavanen gelegerd, met slapende kemelen en groezelige groepen van rustende reizigers, gestrekt op den grond, in éene verwarring van vlakkende en vlekkende kleuren, een bontheid van vuil en ellende, waartusschen opklaarden grauwende flarden purper en bezoedeld azuur, van een mantel of een vrouwegewaad; de walmende lampen en vastgestoken flambouwen boven de herbergpoorten neêrschijnende en glinsteringen uittikkende van glas en van goud en van koper: gebroken vaatwerk en valsch juweel, waartusschen uitgluurden verdachte tronies van op elkaâr slapende en wriemelende miserabelen, er uit klinkende de schelle lach van een vrouw, er uit blinkende groote moede oogen onder zwart aangestreken brauwen, wit vrouwelijf in haveloos purperen of blauwe flardehemd...

Trots den nacht, was de menigte wakker...

Stemmen gonsden op, bromden en donderden eindelijk in vloeken... De wriemelende menigte van het uitschot van Babel, van het schuim zijner trappen, dat zijn treden afborrelde en uit-

kwijlde in het zand der woestijn - de wriemelende menigte woelde langs de eerste treden, drong naar boven, drong weêr naar beneden, drong razend om Cyrus rond, schouder schrap aan schouder, met een nijdigen lach en een kwaden grijns, elkaâr misgunnende de treden op te stijgen. Het gedonder en gebrom van de menigte was in den nacht, die nu wolkte en dan weêr starrelde, als een storm, die opstak en hare beweging was als de kracht van een zee, die deinde op en neêr, naar boven en naar omlaag.

De vreemde klacht dreunde, ruischende... En Cyrus luisterde even, maar zette zich schrap. En terwijl hij wijdbeens zich plantte en de gebalde vuist uitwierp, schreeuwde hij plaats voor zich te maken. Hij schreeuwde het woedend, hoog, zeker van zijn recht Babel meê op te gaan... Maarzij verstonden zijne woorden niet en een stormgeruisch van stemmen stak op, omdat Bouwmeesters van Babel de menigte tegenhielden met hun vorstelijk gebaar, waaronder schitterde het lansgewemel hunner gepantserde wachten. Hadden de Bouwmeesters niet hunne honderde duizenden slaven, om van noode te hebben de dringende menigte, die de trappen bestormde, nu de Bouw van Babel hervat werd...? En plotseling, terwijl Cyrus de klinkende stemmen der Bouwmeesters hoorde boven de menigte uit, hoorde hij ook de vreemde klacht, maar nu wanhopig, opbruisende, als druischende tegen de hemelen... Wat was het toch, wat was het? Maar het was dadelijk verwaaid in den storm van geluid; vuile flarden van allerlei taal woeien omhoog; de een schreeuwde met open mond, de ander schreeuwde hem toe, zonder te hooren en te verstaan... En het scheen of niemand elkander verstond... Allen schreeuwden luid door elkaâr, in een heftige opwinding van nijd en misgunning. Duidelijk was wat zij wilden, om hun dringen en stampen, om het uitgezwaai van hunne gebalde vuisten boven hunne hoofden: de gespierde armen met de klompen vuist, dreigende boven de donkere hoofden, met somber nijdige oogen en afgronden van brullende monden. Maar ook honderde vrouwen gilden op, de armen wijd op en ieder wilde iets zeggen, ieder wilde zich doen verstaan. In het dichte gedrang schreeuwden zij elkaâr in de

ooren, nijdig betuigende, overtuigd van haar eigen meening. Maar luisterde ook even de ander, hooren en begrijpen deed niemand in het gewar der duizenderlei talen, die aanruischten aan de voeten der Bouwmeesters. Een enkelen keer verstonden twee taalgenooten elkaâr en riepen elkaâr toe: broeder, hoor broeder! hoofden uitrekkende boven de menigte, handen uitstrekkende naar elkaâr in een kramp van verlangende vingers, maar de klanken uit den krijschenden mond van den een bereikten niet het spitsende oor van den ander... Tot plotseling eene razernij golfde door de stuwende menigte, of eene nog sterkere beweging dan hare eigene, ze stuwde naar boven en nu àllen naar boven. En in het geflakker der rosse en gele straatlichten zag Cyrus, geperst tusschen man aan man, een stoet van aan ijzeren kabelen trekkende slaven en kemelen, de spieren spannende van gebogen mannedijen en pezige beestepooten, en aan de strakrecht getrokken kabelen trokken zij allen, dieren en menschen, kreunende, dreunende, een ontzaglijk karregevaarte op ruwe houten spaaklooze wielen, waarop torende één Steen. De Steen was zoo hoog en zoo breed als een huis; een torenhoog huis scheen de vierkante Steen, die de mannen en beesten trokken. De Steen bewoog niet, en niet de minste wenteling draaide de ruwe wielen om, terwijl de ijzeren kabelen als dunner rekten. Een razend stemmengedruisch stormde. Wachters zwierden met geesels de menigte in, op het bevel der Bouwmeesters, wier hooge gestalten als koningen rezen omhoog, staande op karren, die reden ter zijde van het karregevaart met den Steen. Maar de Steen bewoog niet... Cyrus zag er heen, en hij zag, dat de Steen was gebeeldhouwd met vreemde reliefs, die slingerden als een pad aan de zijvakken van den immensen kubiek, als trappetreden van uitstekend beeldhouwwerk, langs welke men den Steen omhoog klom... Tot plotseling de dobbelsteenachtige toren de schreeuwende, joelende, naar boven gedrongene, gegeeselde menigte zoo razend maakte, om hare bijna goddelijke onbewegelijkheid, dat zij, in eénen aandrang, allen de handen sloegen aan de ijzeren kabelen en trokken... Zij trokken, trokken en trokken en Cyrus, als dronken, trok mede tot zijne

spieren barstten... Toen, dom, machtig, trilde de Steen op het karregevaarte, dat kraakte als berstte het in elkaâr en de spaaklooze wielen wentelden en reden de treden der straat op...

Het volk juichte, dol; de Bouwmeesters schreeuwden en de menigte achter de kar douwde haar, splijtende en knarsende onder het centenaarsgewicht van den Steen. Ook Cyrus was dol, schreeuwde meê en trok, trok aan de kabelen. Onder de wolken van den nacht, in het geflakker der rosse en gele straatlichten rolde de Steen met machtige stooten hooger de treden van Babel op...

En de vreemde klacht steunde, suizende...

IV

'...Ik wil gaan tot haar eigen licht!'

In den nacht liet Cyrus zich stuwen met de menigte meê.

Den Steen met de Bouwmeesters achter latende, wriemelde ze weg, de menigte, stoof razend de trappen weêr op en deinde weêr af, vechtende met elkaâr, schreeuwende tegen elkaâr - de eene karavaan rijdende tegen de andere in - en elkaâr bijna nimmer begrijpend... Boven de menigte spitsten de marmeren naalden der minaretten, halfcirkelden zich de immense welvingen der luchtbruggen, die de hoogere en lagere terrassen vereenden. En vreemd was, plotseling, in den nu weêr langzaam aanlichtenden hemel, een luchtbrug, die plotseling afbrak: stuk boog, niet verder beschreven en afgeknakt in den nacht...

Langzaam aan, joelende, juichende, schreeuwende, had de menigte zich verspreid, zich in de zijstraten verdeeld en Cyrus, nu kalmer, liep voort. Hij zag voor zich uit... De breede weg liep steeds met treden omhoog, maar soms vormde een enkele trede een lange straat of een vierkant plein of een ronde plaats, waarlangs zich reusachtige bouwwerken reiden: forten en burchten, voorraadschuren en tempels, fabrieken en paleizen. Soms vormde een enkele trede een laan van tamariske-boomen of een oaze van

palmen en over deze oazen en lanen en pleinen scheen nu, uit den wolkenden nacht, de maan... Langs het marmerblank en het zwarte groen tintelde het witte licht en plotseling schenen de huizen als sneeuw in het mollig fluweel van de boomen. In het midden der pleinen stoven fonteinen op met hare stuivingen van zilveren water. Dan gingen de treden der straat weêr sneller naar boven, den nu geheel wolkloozen, lichtenden nacht in, die opflonkerde van sterren. Het was of Cyrus ze ging te gemoet, de snel naar boven tredende straat langs. Hij voelde zich tot neêr vallens moê, maar hij voelde zich trotsch, om Babel. Hij steeg Babel op, hij had meêgesjouwd aan de kabelen van een Steen van Babel... En hoog zijn hoofd, zag hij op naar de starren, die hem als goden-oogen lonkten: kom Cyrus, kom hooger, stijg Babel op; kom Cyrus, kom hooger, stijg Babel op...

Hij ging den geheelen nacht, hooger, langs de eenzame straten. De starren bleekten weg in het roze licht van den dageraad, die als een blonde brand over geheel den hemel gloeide. De menschen kwamen de huizen uit, stegen. Eene bedrijvigheid begon. Plotseling, op een terras, was Cyrus te midden van duizende slaven, zwoegende onder het toezicht der Bouwmeesters, die hoog hunne bevelen schreeuwden... Uit de diepte van een lager terras heschen zij aan reusachtige hefboomen, aan ijzeren kabelen de zware vierkanten steenen op, de kubieken bazalt en graniet...

Maar langs het werk ging de menigte altijd voort, en altijd één zelfde richting, naar boven...

Cyrus bleef staan en hij zag naar de Bouwmeesters. Zij stonden fier als koningen en een majesteit maakte edel hun bevelend gebaar, een glans lichtte uit hunne oogen, een strevende drift sprak uit hunne stemmen, die bevalen de honderde opzichters, onder welke de duizenden slaven zwoegden... Zij stonden hoog, op verhevenheden, op een hooge trede, op een hooger terras, op een hoogste balkon, om beter het werk te overzien. De reuzenkubieken rezen als harmonisch op aan het zuivere systeem der ijzeren ketenen en kabelen en gleden dan op elkaâr tot torenende architecturen. En het was als een wiskunde van bazalt en graniet, die

zich lijnde en beschreef tegen den blonden hemel van den nieuwen dag aan...

- O, dacht Cyrus; Bouwmeester van Babel te zijn! Tot het allerhoogste, tot het allerhoogste...

Nu was hij maar een jonge vagebond, al was hij een herdersprins. Hij bezat niets dan den lijfrok om zijne lendenen. Maar hij had krachtige armen en hij was zestien jaar... Hij zag naar boven: de blonde hemel werd goud, en in het gouden luchtwaas spitsten- op de vreemd grillige, dun lange minaretten, als reuzenlansen van marmer...

En hij ging voort, hoe moê hij ook was. Hij ging langs een smalle, lange treê, die was als een nauwe straat. Tusschen de menigte lachten hem vrouwen toe. Enkele spraken tot hem, trokken hem aan zijn lijfrok, maar hij begreep niet wat zij zeiden.

- Wat wil je? vroeg hij.

De vrouwen lachten, lonkten met hare geschilderde oogen, wenkten hem meê.

- Waar ga je heen?

Zij verstonden hem niet en richtten eensklaps het woord tegen elkaâr nu, vragende, zoekende, twistende plotseling. Zij verstonden elkander ook niet.

- Waarom ga je allen op deze treê? vroeg Cyrus nog eens.

Een lach weêrklonk: eene der vrouwen verstond hem. Zij groette hem nu, met de hand even tikkende hart en hoofd, en zeide lachende:

- Ik heb je gevonden, broeder.

- Wat meen je? vroeg hij, heel trotsch.

Zij zag, dat hij Babel niet kende en lachte luid.

- Ik spreek de zelfde taal als jij, mijn jongen. En op Babel, tusschen taalgenooten, groet men elkaâr met dit woord: ik heb je gevonden, broeder. Antwoord mij dus beleefd: zuster, ik heb je gevonden.

- Moet ik dat zeggen?

- Als je manieren hebt. En zelfs wij hebben manieren op Babel.

- Zuster, ik heb je gevonden, zeide hij.

- Mijne ouders waren herders...

- De mijne ook, zeide hij, maar verzweeg zijn koninklijke afkomst.

- Het is mooi, hoog op de bergen, waar de herdersvolken leven, zeide zij, met een zachten blik en een weemoed in hare stem. Ben je hier pas?

- Ja.

- Ken je hier niemand? Geen broeder, geen zusters?

- Neen.

- Willen wij samen gaan?

- Waarheen?

Zij wees.

- Naar boven, natuurlijk... Ik ben nu geen herderin meer, ik ben een priesteres van Astarte. Ik stijg naar haar heiligdom, op het Vierde Terras. O, laten wij samen gaan... Hoe heet je, mijn herder? Cyrus? Ik Myrrha... Laten wij samen gaan... Al vele broeders heb ik ontmoet op de trappen van Babel, maar niemand voor wien klopte mijn hart, al lachten ook mijn oogen... En nu, mijn hart klopt... Cyrus, ik wil je volgen... Cyrus, eene oude priesteres heeft mij voorspeld, dat mijn hart zoû kloppen voor een herder met zonne-oogen... Cyrus, ben je een prins, een prins van onze herders? O, laat mij je volgen, in het spoor van je voeten, in de schaduw van je schouders...

- Is het hoog, Myrrha, het Vierde Terras, waar het heiligdom is van Astarte?

- Ja, heel hoog... Dagen zullen wij moeten stijgen... O, Babel is hoog... Ik hoorde, dat men bouwt aan een heiligdom, zoo heerlijk als een paradijs, een slanke toren, langs welke Astarte zelve neêrdaalt op Babel, maar de toren staat onbereikbaar hoog, op een der allerhoogste terrassen... Van de toren welft een regenboog zich naar de blauwe tuinen, waar Astarte wandelt tusschen de perken; zware sterren bloeien er aan neêrhangende stengels... Hare sluiers zijn geweven uit morgendauw, haar diadeem is de maan, en zij is zoo mooi en zoo heerlijk om aan te zien, dat een sterveling bij haren aanblik zoû neêrvallen, weêrlichtgetroffen van liefde...

Mijn Cyrus, mijn prins, o zoo wij samen mochten bereiken het hooge terras en de slanke toren, en Astarte zagen dalen langs den regenboog en zij verpletterde ons in haar licht, terwijl onze armen elkaâr omhelsden en onze monden samensmolten!

- Maar op het allerhoogste terras, Myrrha, is een ander heiligdom: dat is de zonnetempel van Baäl. Men zegt, dat die tempel zoo straalt als de zeven zonnen zelve, waarin Baäl troont, en dat de god er neêrdaalt langs sporten van zonneglans... Myrrha, naar dien tempel wilde ik op en dan langs de zonnige sporten zelve, om Baäl in de oogen te zien...!

- Cyrus, o stil, godlaster toch niet! Men zegt, dat Baäl met éen zonnestraal geheel Babel in vlam zoû kunnen doen opgaan, dat éen zijner bliksemschichten Babel tot zijn fondament zoû kunnen doen trillen, dat éen blik van zijn godenoogen heel de menschheid zoû kunnen vernietigen... Ik ben bang voor Baäl, ik heb Astarte lief... Ik offer haar mijn lichaam en witte duiven en ik dans ter harer eer de beteekenisvolle dansen... Cyrus, hoe klopt mijn hart... Cyrus, ik heb je lief, ik wil gaan in je eigen schaduw... Maar Cyrus, Astarte heb ik meer lief dan jij, en ik wil gaan tot haar eigen licht!

V

‘De droom van Babel...’

Zij stegen, samen.

- Luister! zeide Myrrha. Wil je weten, weten van Babel? Luister... die oude daar is een broeder. Je zal hem kunnen verstaan...

Op een plaats, onder platanen, school een menigte samen, om een grijsaard, die stond op een bank in een nis en luid sprak, met wijde gebaren, wijzende naar lucht en aarde, naar links en rechts. De menigte vloeide samen en weêr uiteen.

- Het is geen broeder, zeiden er eenigen, en gingen.
- Het is een broeder, zeiden weer anderen, en luisterden.

De grijsaard stond hoog, in een witten mantel, die viel voor zijn voeten en hij sprak luid:

- Er is dus niets hooger dan *Babel*, hoewel het nooit hooger reikte dan zijne eigene laagte...

- Wat zegt hij? vroeg Cyrus.

- Ik weet niet, zei Myrrha. Luister maar. Hij is een wijsgeer. Op alle hoeken der straten verklaren wijsgeeren ons Babel en het doel der Bouwmeesters. Maar ik heb er nog nooit een begrepen...

- ... De laagte van *Babel* is de hoogte van zijne Bouwers... Tot op dezen dag reikte *Babel* nog niet hooger dan de eerste sfeer, en, zooals gij allen weet, troont Baäl in de tiende... Daar bekend zijn dag en uur, waarop de Meesters vingen den Bouw aan, zoû het gemakkelijk te berekenen zijn...

- Hij verveelt mij, zei Myrrha. Ik zal dansen...

En in eens, als zonder overgang, hief zij de punten van haar lichtblauw hemd op, dat los en open viel tot hare enkels en draaide op de punten der teenen in het rond. Hare lange zwarte haren zwierden recht met haar meê. Hare armen gingen op en neêr, hare vingers maakten bewegingen als ving zij vogels of vlinders. Tusschen hare lippen, vooruitgestoken als een klein rood besje, floot zij een vreemde melodie, van lust en van treurigheid. Soms dook zij in eens op de knieën, wipte weêr op, draaide snel rond om zichzelve, als een tol. Haar blauwe hemd draaide, hare haren draaiden meê. De menigte wendde zich half naar haar, juichte haar toe, den rug gekeerd naar de anderen, luisterend naar den grijsaard, die heftiger de armen uitsloeg.

- Luistert, mijne hoorders en loopt *Babel* niet op, zonder te weten van de treden van *Babel*... Bouwden niet geheele dynastieën van Bouwmeesters soms aan een enkele trede! Toen de Bouwmeesters der Vijfde dynastie nu negen-honderd-eén-en-twintig jaar geleden gebouwd hadden tot de zeven-honderd-vier-en-dertigste treê en aanbrachten den volgenden steen...

Maar niemand luisterde meer, ook Cyrus niet. De wijsgeer sprak tot de ruggen van zijne hoorders, want allen, betooverd, volgden de bekoring van Myrrha's dans, daar op die ronde witte

plaats, plein van marmer, eene stuivende fontein in het midden, oaze van dadels en palmen.

Cyrus volgde het zwieren van haar hemd, van heure haren, het duiken op hare knieën, het vangen der denkbeeldige vogels. Hij had nooit zoo zien dansen een der mysteriën van Astarte en hij had dien dans willen begrijpen, tegelijk met de woorden des wijsgeers. Maar hij begreep geen van beiden en hij blikte, suf bijna, rond van de een naar den ander. Plotseling staakte Myrrha haar dans en liep langs de menigte, uitgestoken haar handje. Het regende kleingeld in haar palm. Ook de wijsgeer daalde zijn nis af, liep rond, uitgestoken zijn hand. Hij haalde niet veel op dezen keer...

- Kom, zeide Myrrha, kom meê, mijn prins en mijn herder!

En zij sleepte Cyrus lachende verder.

- Nu hebben wij wat om te eten, nu hebben wij wat om te eten! juichte zij als een kind.

Vlug trippelde zij de kleine trapjes op van een nauwe zijstraat...

- Waar gaan wij heen? vroeg Cyrus onwillig.

- Naar een feest! Er zijn overal banketten, omdat Babel weêr wordt gebouwd... Kom meê!

Zij sleepte hem meê langs een smalle straat, door een ronde poort. Een lange, lage, dompige feesthal strekte zich uit, blauw van den walm van spijzen, wazig van den adem der feesters, die lagen aan lange tafels aan. Een oorverdoovende muziek van snerpende harpen en schelle trompetten, waartusschen bonzende trommen dreunden en valsche cymbalen kletterden, raasde rond door de zaal.

- Heerlijk, heerlijk! juichte Myrrha. Kom, zoeken wij een plaatsje!

Zij liepen de tafels langs, maar de banken lagen vol feestvierders. Eindelijk in een hoek, vonden zij een heel klein plaatsje: een enkel verschoten kussen, juist verlaten door een gast, die dronken, waggelend, wegstrompelde.

- Hier, riep Myrrha. Ga zitten. Neem mij op je schoot, mijn Cyrus!

Zij duwde Cyrus in een hoek op het kussen en voor hij het zich bewust was, nestelde zij warm op zijn knieën, sloeg hare armen om zijn hals en wierp met een wijd gebaar wat kleingeld op de tafel. Dienaren grabbelden het weg, zetten voor hen zuren wijn, groezelige honig, verschrompelde vruchten...

De menigte dronk zich beschonken, omdat Babel weêr werd gebouwd...

- Wat zoeken zij allen zoo hoog, dacht Cyrus; als zij hier al zoo veel bereiken? Wat zoeken zij hoog? Wat kan hun schelen de verrukking van Babels Bouwmeesters, hun geestkracht en hun hoogmoed? Zij denken alleen, dat als Babel gebouwd wordt, zij langs de treden zwelgen... Wat weten zij van de starren, die mij lonken en de Bouwmeesters lonken? Maar ik... wat zoek ik zelve? Wat heeft mij toch tegengestraald in de heldere sterrennachten der bergen? Waarom ben ik gegaan? Wat hebben de sterren mij dan gelonkt en wat hebben zij mij beloofd... Is het alles niet droomen van hoogmoed? Bouwen de Bouwmeesters niet den hoogmoed? En ik, wat wil ik? Wat kan ik? Wat zoek ik? Al bouw ik mede, al bouw ik Babel op, waar reik ik...? Tot Baäl...? Is het een droom, of is het een nachtmerrie...? Tot het allerhoogste? Maar wat is het allerhoogste? Is het een godin, is het de sterrentuin van Astarte, is het Baäl zelve? Wat kunnen wij, wat ik, wat de Bouwmeesters? O, het is niets: hoogmoed, ijdelheid... O, het is niets: het is of ik val... Het was niet aan mij om het vee te hoeden, maar wat is aan mij op Babel? Om te zwelgen hier zuren wijn? Ik wil weg, maar het is een droom, een nachtmerrie... Om te zwelgen hier zuren wijn? Op de bergen zag ik het duidelijk; in den storm hoorde ik het duidelijk: Cyrus, kom tot ons! Cyrus, stijg op...! Welnu, ik kom... ik stijg op...! Maar de sterren schijnen niet meer en zingen niet meer, als de menigte duwt en stuwt, als de wijsgeeren lallen, als Myrrha danst...! De sterren schijnen niet meer! De sterren schijnen niet meer! Ik ben het vergeten, wat ik zocht, wat mij lonkte: het allerhoogste! Op de bergen zag ik het als een glans, en hier... hier is niets dan walm....! Walm! Walm!

Hij zwaaide, als dronken, met de armen woest, en stootte

Myrrha van zich... Plotseling stond een man op, beschonken, een overloopende schaal in de hand...

- En dus, orakelde hij luid, met de melopee der wijsgeeren; *Babel* bestaat niet... De droom van *Babel* is het vizioen van eene verbeelding, die aan alle Bouwmeesters eigen is...

- Een broeder, een taalgenoot, een wijsgeer! riep Myrrha spottend en boos. Hoor hem, als je het meer vermaakt dan mijn dansen en zingen en vroolijk zijn...

- ... Eene verbeelding, die aan geheel de menschheid eigen is... Stijgen wij... stijgen wij niet allen meê, zoodra de Bouwmeesters verder bouwen?... Raaskalt maar op de pleinen, o wijsgeeren, over het Ideaal, en telt er de trappen maar van... Een-en-negentig, twee-en-negentig... Rekent maar uit hoeveel trapjes nog, hoeveel trapjes nog tot Baäl. Maar - zwaaide hij voort met een dronkene armbeweging; *Babel* bestaat niet, *Baäl* bestaat niet en *Astarte* is alleen goed om tot haar uiterste bezoedeling ontheiligd te worden!

Hij smeet zijn drinkschaal de lucht in en omhelsde woest een vrouw naast zich. Maar zijn toehoorders waren niet tevreden. Men smeet hem met vruchten, met schillen, met pitten, men stortte hem wijn in het gezicht. Toen, wankelend, werd hij de zaal uitgedreven, geschopt...

- Edele menschheid! spotte hij nog, naar achteren. Kan je de waarheid niet verduwen in je etherische maagjes? Hemelsche menschheid! Bouwers van *Babel*, trekt *Babel* maar op, klimt *Babel* maar op! Je komt nergens, je belandt aan in de lucht, in de lucht, in de lucht!

Hij zwaaide als een gek zijne armen om zich heen. Toen werd hij de zaal uitgeschopt, in een algemeen tumult.

- Cyrus, mijn prins, mijn herder! riep Myrrha dronken. Ik heb je lief, mijn Cyrus, en ik volg je in je schaduw... maar ik volg Astarte in haar licht!

En zij sloeg haar armen om zijn hals en zoende hem op zijne oogen, zijn mond, bedwelmend...

Hij viel als flauw, in hare liefkoozing.

VI

'...Ruischte de klacht, suizende.'

Toen hij wakker werd, lag hij buiten. Hij strekte zich uit, stijf, stond op... Hij zag om zich rond. Aan de zon bespeurde hij, dat het drie uur was. In de warmte was de straat verlaten. Werktuiglijk liep hij ze af, van waar hij met Myrrha gekomen was.

Myrrha was verdwenen. Hij voelde in zich eene doodmoêheid en een somberheid als hij nog nooit had gevoeld in zijne bergen - niet na de zwaarste jachten, niet in schriklijkste stormnachten. Hij voelde zich doelloos dwalen die straat af, hij wist niet waarheen, waarom... Hij begreep niets, niets van zichzelven en niets van Babel, niets van zijne terrassen, zijne treden, zijne huizen, zijne Bouwers... en nog minder begreep hij zichzelven... Want hij was plotseling vergeten wat hij er zocht... Hij smachtte zich terug naar de bergen, naar de kudden, naar zijne broeders... Wat de sterren hem zoo duidelijk hadden gezongen, in de zuivere bergnachten, hij wist het niet, hij heugde het zich niet... Dacht hij er aan, dan zag hij vaag glanzen iets hoogs en iets machtigs, maar een vorm nam dat vizioen niet aan...

Loom dwaalde hij voort, onmachtig terug te dalen, onmachtig te stijgen omhoog. Hij sleepte zich door de eenzame straten. Het was een uur van rust: de ketenen en kabelen der systemen en stelselen hingen onbewegelijk, en in de blauwe schaduw der balustraden zag Cyrus de tot bezwijkens vermoeide slaven slapen. Hij zag op hen neêr. Zij lagen als dood vee, op elkaâr in de schaduw, die in het helle licht nog was als een blauwe schemering. Ter zijde stonden de paleizen als marmeren rotsen op in de zee van zonneschijn: daar rustten-uit de Bouwmeesters...

Cyrus bewonderde hen. Zij waren fiere mannen, hunne houdingen waren als van veldheeren en koningen, zooals hij ze torenen had gezien, in den nacht, in den dageraad, boven de zwoegende slavenhorden, bevelende met het breede gebaar hunner wijde armen, uitziende met hun blik vol geestdrift en vol gloed.

Het kon niet anders of ook hèn hadden de sterren gelonkt van uit de hooge sferen; ook zij zagen voor zich een vizioen van glans en van macht en zij werkten aan de verwerkelijking ervan in den vorm van den machtigen Bouw. Wat hunne voorouders waren begonnen, zetten zij voort, trots de ontmoedigingen der eeuwen...

Langs de treden van Babel, langs de zich uitbreidende fondamentale terrassen, riepen zij op, met hun blik en hun gebaar, tempels en akademiën, en alles wat zij wrochten was hoog en groot en koninklijk. Zij streefden zelfs naar goddelijkheid, en dit was hun hoogmoed, die, - als de priesters van Baäl verklaarden - de goden zouden straffen, zooals zij dien altijd hadden gestraft... Het was of, trots al hunne pogingen, Babel niet hooger rees... Het was of, trots al hunne akademiën, hunne zonen niet meer wisten en niet meer vermochten en wrochten, dan wat de eerste Bouwmeesters hadden geweten, vermocht en gewrocht. Hoe zij ook bouwden, Babel reikte niet hooger... Hoe zij ook Baäl prezen, de godheid bleef doof voor hun wensch... Hoe zij ook stapelden hunne kennis en hunne perkamenten, zij bleven als kinderen... Dan was het de ontmoediging, vooral als de machtige orkanen losbarstten en Babel sidderde in zijne vesten... Maar dan ook was het de hoop weêr, die als wijn vloeide door hunne aderen en die hunner zonen en zoonszonen, en die als zonnegloed schoot uit hun oog...

Cyrus bewonderde hen, de Bouwmeesters van Babel. Terwijl zijne vaderen steeds de ontelbare kudden hadden geweid, hadden zij terras gebouwd op terras en toren gezet op toren... Hij wilde ook bouwen met hen meê... Tot het allerhoogste, tot het allerhoogste... Ook hem nu vloeide de hoop als wijn door het lijf... Maar toch meende hij: in de bergen had hij in vaster vorm voor zijne oogen en zien stralen dat wat hij zocht en wilde... En hij hoopte zoowel als hij twijfelde...

Hij twijfelde... Nu hief Babel zich hoog, monsterachtig, zwijgende in de zon... De stemmen der menschenmillioenen, het zeegeruisch van Babel was verklonken in het rust-uur, in de zon...

Dat wat Cyrus in den nacht had gehoord van bruisende harpen, waartusschen suisde een vreemde klacht, was opgelost in de zon... De zon straalde, als Baäl zelve, oppermachtig en alles verslindende... Het was of Babel verbleekte in de zon, of zijn marmer versmolt als sneeuw, met blauwe weêrschijningen van schaduw... De gevels der paleizen zwegen, de zuilen der tempels en akademiën stonden geschaard als zwijgende wachters... Cyrus bewonderde hen, de Bouwmeesters, maar hij twijfelde, hij twijfelde... Hij had toch gehoord, de klacht, of was het alleen fluisteren van echo's...? Steeds blikte hij, peinzende, neêr over de balustraden... Daar sliepen de slaven, in het uur van rust, in de pooze van medelijden... De ellende was hun als grauw gesmeerd op hun in dompe rust verstompte gezichten, de oogen toe, de monden wezenloos open, - verbeestelijkt van te zwaar werk. Wel waren hunne armen als van sterke mannen, maar hunne gegeeselde ribben waren ontvleeschd. In de zon lag hunne ellende duidelijk bloot en zichtbaar, als een wonde, als een kanker, gevreten in het marmer van Babel. Een heftig medelijden ontroerde Cyrus: hij kwam van de bergen: daar waren de herders, daar waren geen slaven, daar was de veeteelt en de jacht, en de landbouw en de wijnoogst; daar lachte de arbeid als een spel; hier zag die somber als een wanhoop... Zagen de Bouwmeesters wel ooit die wanhoop, als zij uitbreidden hun vorstelijk gebaar en opzagen langs de torens van Babel... Zagen zij alleen òp, zagen zij nooit neêr... Dachten zij alleen aan de goden en niet aan de menschen... Maar Cyrus zag over de slapende slaven heen en hij schrikte plotseling van ontzag, nu hij zijn blik verder weidde... Want de trappen van het Fondament snelden als afgronddiep naar omlaag in een zich versmallend gezigzag van perspectief. De straten, de pleinen wriemelden naar beneden, als zich dooreen warrelende arabesken; koepels welfden zich als gouden regenbogen; obelisken spitsten op als glinsterende naalden; terrassen liepen weg met de borduursels hunner balustraden en over dat alles waren luchtig geworpen de op, en door, en in elkaâr beschreven halfcirkels der luchtbruggen, als in een ongeduld om geene trappen behoeven te klimmen en vlugger van

een lager plein tot een hooger te gaan... tot het allerhoogste! Van de woestijn was niets meer te zien. Hoe Cyrus ook wijder beschreef zijn blik, hij zag bouwwerk en het warrelen van straten, nu in de zon wit en leêg. In de zon sliep Babel, in den nacht nooit. In de zon zweeg het stil; in den nacht ruischte het, als een harp en als een klacht... Toen zag Cyrus naar boven; de gevel eener rij van paleizen brak den straal van zijn blik. Maar hij dacht, als het Fondament van Babel zich al zoo machtig hoog hief boven de zanden der woestijn, hoe hemelhoog moest zich dan heffen zijn Eerste Terras! En boven dat Eerste hieven de terrassen zich hooger!! Zijne zonne-oogen vlamden, hij plantte zich breed op zijn sterke voeten en zijne gretige vingers krampten. O, beefde Baäl dan nooit, als zóo hoog de Bouwers bouwden?! Golfde hij dan altijd rustig-uit zijn stralende zonnezee, waarin Babel oprees als een blinkende rots van marmer? Beefde hij niet, beefde hij niet: zoû hij altijd oppermachtig blijken? Bereikten de terrassen hem nooit? Bouwden zij zich op tot een sfeer van ether, waar cement niet meer hield, en marmer en graniet en bazalt wegkorrelde als grein in zijn zonnebrand? Of... of... bereikten de Bouwers langs de tallooze sporten... hèm? Bereikten zij hèm? Ook al waarschuwden de priesters niet te godlasteren en te vreezen den toorn des gods? O, bereiken wilde hij mèt hen...: kom tot ons op, Cyrus, klim hooger, bouw hooger, trek Babel mede op, tot het hoogste, tot het allerhoogste...! Intreden wilde hij met de goddelijke Bouwers zelve het goddelijke paradijs, Baäl gelijk, Baäl gelijk...!

Hij stond hoog, met snuivenden adem, met krampende vingers... Maar beneden hem, rondom hem, beierden zware klokken van brons het uur van ruste uit, de pooze van medelijden, nu de zon schuiner en rosser gloeide... Babel ontwaakte; de slaven, beneden, ontwaakten... De ketens en kabelen gleden de reuzenka-trollen over der volmaakte systemen en stelselen... De kubieken bazalt gleden op, en over elkaâr omhoog, tot torenende architecturen... Van heel beneden bruischte als een zee het gedruisch van Babels duizenden...

En er door heen... tot Cyrus' oor... ruischte de klacht, suizende...

VII

'...Hij zeide niet, dat hij Babel bouwde...'

Hij liep verder... Het was of er nergens rust voor hem was, of hij nu zijne dagen langs die trappen zoû dwalen... Alles was vreemd, ongewoon, zoo heel anders dan zijn eenvoudige leven van herder en prins op de bergen. Leefde hij waarlijk... of droomde hij...? Hij herinnerde zich even de woorden van den jongen, dronken wijsgeer: de droom van Babel... de verbeelding, die aan alle Bouwmeesters eigen was... Maar het was te verward in zijn brein, nu de bronzen klokken beierden, en hij kon niet uitdenken die gedachte... Niets stond scherp-uit in zijne verbeelding. Vergeten was hij, waarom hij verlaten had zijn vader, en moeder, en broeders, en de tallooze kudden, langs de hellingen der bergen grazende; vergeten was hij, wat de sterren hem hadden voorgeschitterd in zijn heldere nachten van hoogmoed;, vergeten, wat hem gedreven had de wouden door, de bergen over, de woestijn in, den blik op het blauwe Babel gevest... Het was of een waas, een floers, een sluier zich waasde, floersde, sluierde over zijn ziel, - waarin hij vergat, waardoor hij zich nauwlijks heugde zijn zorgelooze kindsheid, zijn krachtig gelukkige jongelingschap: waas, floers en sluier, waarin sluimerde-in zijn ziel, tot zij alles vergat en zich niets meer bewust was... Wel glansde het dan soms als een bliksem van hoogmoed hem door dat waas: de toren... de opbouw... en Baäl gelijk... tot het allerhoogste, - maar het was alleen een glans, nooit een vorm... En hij had het toch gezien in de sterrennachten, den glans, zoowel als den vorm, den gloed zoowel als de lijn.

En een weemoed tegelijk met een loomte kwam zacht, bijna weldadig over hem, omdat hij zeer moê was... Toch liep hij voort... De zon gloeide als een roode en purperen brand schuin uit zijn zinken neêr over den afgrond van bouwwerk, en de koperen bollen waren zelve zonnen, de purperen pleinen gloeiden als vlamme-ovens, terwijl de violette schaduwen duisterden en wazen van mist oprezen langs de terrassen van het Fondament.

Jonge Bouwmeesters gingen voorbij en achter hen, geleid door opzichters, geesels in de hand, volgde een horde van slaven, geklonken aan één lange ketting. De jonge Bouwmeesters liepen als vorsten en hunne oogen gloeiden; zij spraken met geestdrift en het was of er glans dreef om hen heen...

Cyrus naderde hen en hij waagde een groet:

- Ik heb u gevonden, broeders...

Hij zeide zijn groet prinselijk, maar de Bouwmeesters gingen voorbij. Een hunner echter marde, zag Cyrus aan, en, zonder zijn groet te herhalen, sprak:

- Wie zijt ge en wat zoekt ge?
- Broeder, ik ben een herder...
- Gij zijt een prins?
- Hoe weet ge...!
- Uit uw oogen. Ge zijt een prins. Maar er zijn vele prinsen op Babel. Wat zoekt ge op Babel, prins?
- Ik zoû willen werken aan Babel. Ik zoû willen bouwen aan Babel.
- Met welk recht?

Cyrus, verbaasd, zag den Bouwmeester aan.

- Met welk recht, prins? herhaalde de jonge man, hoog. Zijt gij een rechthebbende op Babel? Is het niet aan òns, het nageslacht onzer vaderen, te volvoeren den hoogen Bouw... Al zijt ge een prins, zijt ge Bouwmeester? Al hebt ge sterke armen, weet ge de harmonie der verhoudingen, welke wetenschap ons erfdeel is en ons vloeit in onze aderen? Wilt ge bouwen, prins, breng dan steenen aan, gelijk aan een slaaf, want recht hebt ge niet, al hebt ge spieren!

Een zoo stralende hoogmoed sprak uit de woorden, bliksemde uit de oogen des jongen mans, dat Cyrus verblind en verstomd was. De Bouwmeester was reeds gegaan, zich haastende achter de slaven, om zijne broeders in te halen, terwijl Cyrus als wankelde en duizelde.

- Hij is hoogmoediger dan ik! was het eenige, dat hij kon denken.

Op dit oogenblik ging een stoet van priesters voorbij. Zij droegen lange purperen samaren, en in het purperen zonnesterven, gingen zij voorbij als vlammen, levende symbolen Baäls.

- Heilige vaders, sprak Cyrus. Ik heb u gevonden en groet u.
- Mijn zoon, wie zijt ge en wat zoekt ge?
- Vader, ik ben een herder...
- Ge zijt een prins?
- Hoe weet ge...?
- Uit uw oogen... Ge zijt een prins. Maar er zijn vele prinsen op Babel. Wat zoekt ge op Babel, prins?
- Ik zoû willen werken aan Babel. Ik zoû willen bouwen aan Babel. Zeg mij, heilige vader, waar kan ik werken, waar kan ik bouwen.

De andere priesters, als vlammen, waren voorbijgegaan. Deze alleen, als een vlam, gloeide voor Cyrus op, nu hij als in vervloeking zijn handen hief.

- Laat af! schreeuwde hij hoog. Vertoorn niet de godheid, wier naam *wij* alleen mogen uiten. Bouw Babel niet op, dat *wij* alleen mogen bouwen! Wil *Baäl* niet naderen, zevenmaal heilig, dien *wij* alleen mogen naderen! Laat af, laat af! Wij zijn de Opperbouwmeesters van Babel, wij zijn vonken uit Baäls glans: wij zijn het, wij zijn het! Godslastering, godslastering!

In toorn ging hij voorbij en zijn purperen samaar waaide om hem heen als een vuur.

- Hij is nog hoogmoediger dan de Bouwmeester was! dacht Cyrus.

Van alle kanten vloeide een menigte aan, zonder tal.

- Ik groet u, wijze broeder, zei Cyrus tot een grijsaard in witten mantel, maar de wijsgeer, geen taalgenoot, ging voorbij.
- Ik groet u, wijze broeder, herhaalde Cyrus, terwijl andere wijsgeeren aankwamen, in de gebeeldhouwde plooien der witte mantels.
- Mijn prins en mijn jeugdige broeder, ik groet u...
- Zeg mij, wijze broeder, waar kan ik bouwen, aan Babel.
- Denk, peins na en doorgrond, zei de wijsgeer streng. Het is

alleen aan *onze* gedachte, om Babel te bouwen. Babel rijst niet op met bazalt op bazalt; het rijst op met idee op idee... Zit neêr, denk, peins na en doorgrond... Of verhef u, en luister naar *mij*, als ik spreek op de pleinen...

Hij ging. De menigte vloeide van alle kanten, uitstroomende een zelfde richting. Witte duiven fladderden aan, en harpen trilden zacht. Het waren priesteressen van Astarte; zij naderden en haar gang was een dans, eerende de godin.

- Liefde bouwt Babel! juichten zij. Astarte, Astarte, heilig...!

De zon zonk geheel weg aan de kim, de witte misten stegen op uit de diepte van het Fondament. Geheel Babel trilde als van éene beweging, als van één duizendzenuwigen arbeid. De ketenen en kabelen knarsten over de ijzeren reuzekatrollen, de bazalten kubieken gleden op en over elkaâr tot torenende architecturen. Een walm van zweet steeg op van de lijven der duizende slaven, als een wilde-dierenwalm, waarin verzwijmden de nardusgeuren der voorbijdansende priesteressen.

Cyrus boog zich over de balustraden van het terras en met den innigsten klank zijner stem fluisterde hij tot de slaven, onhoorbaar voor de opzieners:

- Slaven, mijn broeders, ik heb u gevonden, ik groet u...!

Zij werkten door, als bruten, domp en verbeestelijkt. Een oude, magere, half lam gegeeselde slaaf, hijschende aan de ketenen, keek echter op, omdat hij verstond.

- Mijn kind, mompelde hij zacht en verbaasd. Mijn prins... ik groet u...!

Maar hij zeide niet, dat hij Babel bouwde.

VIII

‘...deinde het hooger, druischende...’

Cyrus dwaalde... Dagen dwaalde hij tusschen smalle straten, wier

huizengevels elkaâr naderden als vormden zij een nauwe bergkloof... Hij liep als in een moeden droom... Zijne leden sidderden, zijne knieën knikten en zijne ooren suisden als schelpen... En dan hoorde hij telkens als het ruischen van zee... Was dat zee... die onder aan de terrassen spoelde?

Zooals hij de dagen dwaalde, zoo dwaalde hij de nachten, als was er geen rust meer voor hem. Terwijl hij dwaalde, wemelde het voor zijne oogen met nachtmerrie's, alsof Babel tegen hem aanliep, met de beenen zijner viaducten... Myrrha danste als een tol voor zijn koortsige oogen, en de Bouwmeesters, de priesters, de wijsgeeren liepen dwars door elkaâr als schimmen. In zijne koorts ging hij meê met de menigten, die altijd naar boven stuwden...

In de schelpen zijner ooren ruischte steeds de zee; uit de diepe afgronden van Babel ruischte ze, in de nachten, die de sterren vaak hadden verloren... Uit de diepte van dien lagen nacht, naar de hoogte van den vagen nacht, ruischte op een klacht als van duizenden... Uit de kilte van den afgrond zwart, naar de hemelstilte, klaagde het op, bruischende... Als een vloedgolf van klagen, deinde het hooger, druischende... Dan zonk het neêr, verstierf weg, verfluisterde weg, suizende...

De nachten bleven zwart. Zóo zwart waren de nachten, dat, walmende lampjes, de lichten van Babel schemerden beneden als in donkere putten en afgrond. Maar de zwarte nachten waren overvol van geluid en van leven. In de zwarte nachten trilde Babel van arbeid...

De dagen waren somber. Horden van grauwe wolken pakten zich samen langs geheel de woestijnkim, en de blonde dagen verzwijmden dadelijk, als maagden in de omhelzing van sombere reuzen. In de vreemde, valsche schijnsels bralde Babel op naar de hemelen, onder wier zwoel drukkende dreigingen de menigte steeds opging en opging... Het gebaar der vorstelijke Bouwmeesters bleef aan de duizende slaven bevelen den Bouw...

Cyrus dwaalde doelloos... Hij zag de starren zelden meer, verloren in de zwarte nachten, en op de pleinen waarschuwden de

wichelaars, dat dreigend de toekomst zoû zijn. Maar de klacht ruischte steeds als een zee, en zijne ooren waren als schelpen... Kwam de klacht van beneden of kwam ze uit hemzelven? Hij onderscheidde het niet in de koorts, die dagen schudde in zijne leden.

Hij ging en hij dwaalde doelloos... Plotseling, in het geruisch als van zee, hoorde hij sissingen als van driftige slangen, die krinkelden met trillende en sidderende lichamen door de schaduw, door de lucht... Cyrus zag ze, in de smalle straat, die was als een bergkloof... Als nijdige bazilisken zwierden zij boven de langzaam en loom zich voortbewegende reuzeworm van schaduwen... Tot hij plotseling beter onderscheidde, als had hij geen koorts meer, als ontwaakte hij... De nijdige bazilisken waren geesels, door opzieners in de lucht gezwierd; de reuzeworm was een moê voortschuivende stoet van slaven, de ruggen gekromd onder de striemende zweepingen, de handen aan een enkele keten geboeid... Cyrus' hart klopte en hij zag toe...

Achter hem aan kwamen twee mannen en zij groetten hem in zijne taal.

- Broeder, ik groet u...

- Broeders, ik heb u gevonden... Wat wilt ge van mij? antwoordde Cyrus.

- Wij hebben u zien dwalen... Ge zijt geen Bouwmeester, maar ge zijt geen slaaf. Wilt ge met ons meê werken, aan Babel?

- Wat kan ik dan doen?

- Wij zijn onderbouwmeesters, zeide de man, - en nu, in de vaagheid van den nacht onderscheidde hen Cyrus beter - de een dik, moeilijk strompelend, glimmend van vet in het licht van een roode toorts, die een slaaf hem nadroeg; de ander mager, met een van gretigen hartstocht opgebrand gelaat. Wij zijn onderbouwmeesters en wij zoeken een jongen, sterken opzichter voor dertig slaven: de achtersten van den stoet, dien gij daar ziet. Wij zoeken iemand, als jij, broeder, jong en met sterke spieren. Wij zien, dat je sterk bent... Je moet de slaven goed voor ons ranselen; als je goed ranselt, wordt je bij ons rijk... Wij werken voor de Opperbouw-

meesteres van het Zesde Terras, aan de luchtbrug, die den tempel van Baäl vereenigt met het nieuwe heiligdom van Astarte... Je zult ranselen ter eere van de goden!

- Het lust mij niet slaven te ranselen!

De mannen lachten: een vette en een schrale lach.

- Zoo een kerel als jij bent en het zoû je niet lusten te ranselen! Het is wellust te ranselen... als je de sterkste bent. Kom met ons: we zouden je uitzoeken uit honderden! We zullen je de sterkste van de opzichters maken! We zullen je zoo voeden, dat je de sterkste wordt. Met zorg zullen wij je kweeken, met balsem je spieren onderhouden als lenig staal! Maar ransel de slaven dan voor ons... Zie, wij zullen nooit zoo ranselen kunnen als jij, maar wij… wij hebben de dariussen!

- Ja, wij, wij hebben de dariussen!

De mannen drongen nu Cyrus; de vette adem van den een zwalkte hem in het gelaat; de brandende oogen des anderen zochten hem in de ziel te boren.

- Jij, je bent een vagebond: jij hebt niet de dariussen. Maar je zult er vijftien hebben, gouden, iedere maand. Je kan je schatrijk ranselen, broeder... Als ze niet werken willen, aan de luchtbrug, kan je ze immers martelen ook, ze honger laten lijden, ze neêrtrappen, ze neêrtrappen. Je kunt met ze doen wat je wilt. Je kunt ze laten zweeten, tot ze dood zijn. Duizend droppelen zweet zijn een halve darius. Ransel ze, laat ze zweeten...

De dikke man voelde aan Cyrus' arm, en knikkebolde waardeerend tegen den magere...

- Wat een spieren, wat een sterke kerel! riep de magere man met afgunst uit. Wat hebben we toch gezegd: vijftien dariussen, iedere maand? Achttien, achttien krijg je er! Wil je niet? Wil je voor twintig? Zeg, wil je voor twintig! Kerel, je bent dol! Twintig dariussen kan je verdienen, alleen met te ranselen!

- Ik ransel al voor niets! riep de dikke. Alleen voor mijn pleizier, om mijn gezondheid te onderhouden, om niet zoo een dikke buik te hebben!

- Een-en-twintig: wil je daarvoor?

- En waarmeê moet ik de slaven ranselen?
- Met een zweep...
- Met een zweep...
- Heb jij dan een zweep? vroeg Cyrus.
- Ja, ja, wil je probeeren??
- Wil je probeeren met een zweep te ranselen?
- Ja...
- Hier, hier heb je een zweep...
- Hier heb je een sterkere zweep...

Zij haalden beiden uit hun lijfrok een geesel te voorschijn, en lieten als nijdige bazilisken die sissen door de lucht.

- En met die twee zweepen moet ik dus ranselen? zei Cyrus en nam de geesels aan.
- Ja, ja, kom meê; halen wij de slaven in!
- Kom meê, kom meê!

Zij trokken hem beiden aan zijn lijfrok, vlug berekenend, dat Cyrus zoû kunnen ranselen zooveel droppelen zweet in de minuut, zoovele honderde dariussen in de stonde.

Maar Cyrus, onverwachts, plantte zich straf op zijn sterke voeten, welfde zijn borst, deed sissen de nijdige bazilisken door de suizende lucht en striemde de geesels neêr op de twee, op den magere, en op den vette, op hunne ruggen, in hun gezicht, langs hunne beenen en over hunne voeten, tot zij opsprongen en dansten en gilden in het roode schijnsel van de toorts, waarmeê de verschrikte slaaf wegliep - opsprongen en dansten en gilden als gekken, tot bloed leekte langs hunne lijven, tot zij neêrvielen en weer opstonden en kropen en genade smeekten...

Maar Cyrus beval hun de zware sleutels te geven, die hingen aan hunne gordels.

En ze achterlatende, huilende, ijlde Cyrus de slaven achterna.

Hij haalde ze in. De achterste der opzieners zag toe op zestig slaven, en vloekte... Cyrus naderde, met de geesels.

- Ik ben de nieuwe opziener, sprak hij. Zie hier, als bewijs, de twee geesels der onderbouwmeesters en de sleutels der kettingen.

Aan mij de dertig achterste slaven...

- Neem ze, vloekte de opziener. Zestig zijn mij te veel...

Cyrus deed sissen de bazilisken door de lucht; de slaven, als bruten, kromden hun breede ruggen. Maar de bazilisken sloegen niet de ijzeren tanden in hun vleesch...

- Slaven! zeide Cyrus, terwijl hij opzettelijk marde, zoodat hij zich met zijn dertigtal alleen bevond in de donkere straat. Slaven, mijn broeders! Zegt mij, wilt ge vrij zijn en mij volgen... Naar boven? En bouwen aan Babel, daar... hooger, hooger, waar de starren zijn? Stil... hebt gij ze dan nooit hooren zingen: kom tot ons, kom tot ons, bouw hooger!...?

Als in een droom zagen zij hem aan, niet kunnende gelooven aan een verlosser en dat de onmogelijkheid gebeurde.

- Heer, wij hebben wel hooger gebouwd, maar wij hebben de sterren nooit gehoord. Ik geloof niet, dat zij zingen tot slaven...

- Dan zult ge vrij zijn, en zij zullen ook zingen tot u...: kom tot ons, kom tot ons: tot het allerhoogste...! Nu sluit ik uw ketting open... Stil, wenkte hij, in den huiverenden nacht. Volgt mij, als waart ge *mijn* slaven...

Zij volgden en hij beval te verstommen hun te groote overvreugde; zij liepen de straat langs met hoorbaren hartklop.

- ...Heiland, verlosser, glansrijke zoon van Baäl! zongen zij dankende achter hem met nauwlijks te dempen stemmen...

De straat werd wijder; plotseling, opende zich een plein en, heel ver, werd duidelijk een verre streep van vuurrooden dageraad, als een striem van bloed door den zwarten nacht...

IX

‘Als een arend... maar zijn hart als een duif...!’

Cyrus rekte zich, stram, uit in zijn vunzige cel. Waar waren de slaven...? Hij heugde zich niets meer in de vochtig kille donkerte... Toen, langzamerhand, daagde het in hem... Nachtwakers,

schreeuwende soldaten, opzieners en Bouwmeesters... een strijd in den roodbloedenden morgen en toen... Toen...

Nu... nu knarsten de grendels... Nu, nu leidde men hem voort tusschen kopergepantserde wachten en het was Cyrus niet meer of hij leefde...

Want het scheen of hij ging, altijd ging tusschen de wachten, wier dreunende pas weêrklonk in zijn ooren, zijn hersenen, zijn ziel - of hij ging, altijd ging de eindelooze alleeën door der gewiekte bazalten stieren. Eindelijk stonden de wachten stil, stond hijzelve stil en toen hij uit zijn droom van dood-zijn de oogen opsloeg zag hij een Ouden Man voor zich, ongenaakbaar als een rots van hoogmoed, onverwrikbaar zwaar en reusachtig van verstijfde macht en gerechtigheid. Een gevolg van waardigheidsbekleeders stond achter hem geschaard en Cyrus dacht, dat hij een koning was. Zijn gouden samaar plooide stijf om hem heen; drie mantels vielen over elkaâr van zijn schouders en in zijn gewaad en zijn mantels, was hij zoo stijf, dat het scheen of hij gekleed was in brons en tapijtwerk.

Hij zeide niets, toen Cyrus voor hem stond. Hij zag hem slechts aan, en dat stilzwijgen in de van machtige menschen volle zaal, drukte Cyrus zwaar op den adem, maar hij richtte zich hoog, en zijn zonne-oogen vlamden.

- Waar ben ik? vroeg Cyrus.
- Oproerling...! Buig een knie...
- Waarom?
- Uit eerbied voor den Opperrechter des Opperbouwmeesters van Babels Vijfde Terras...
- Baäl... murmelden alle de grootwaardigheidsbekleeders, zeggende den naam des gods bij de vermelding van den naam des vorsten.

Cyrus bleef onbewegelijk en de trotsche man staarde hem aan, als een afgodsbeeld, als een droom, als een nachtmerrie.

- Doe mij recht! sprak Cyrus en stond.

De Oude Man staarde Cyrus aan, als een afgodsbeeld, droom, nachtmerrie. Toen wenkte hij met de hand.

- Wichelaars! zeide hij.

Er naderden hem zeven en knielden voor hem, op een knie.

- Zegt mij, wichelaars...: is *hij* het??

De wichelaars knielden en zwegen.

- *Hij??* Spreekt...

- Verhevene...!

- Beäamt ge...?

- Verhevene...!

- Hij is een prins van verre bergen... Zijne oogen zijn als zonnen...

- Verhevene...!

- Hij is het dus...??

- Verhevene...!

De wichelaars, bevende, knielden, vernietigden zich.

- Hij is het noodlot! Hij is de toekomst! mompelde de Oude Man. Hij is van verre gekomen, als een arend, Babel op, maar zijn hart zal zijn als een duif...??

- Hij, als een arend, Verhevene, en zijn hart, dat... van een duif... mompelden de wichelaars, sidderend.

- Omklemmen zullen zijn vuisten wat zich zelf zoekt in macht - en in liefde - maar bevrijden zullen zijn handen duizende duizenden...??

- Hij is het, Verhevene...

- Wichelaars! Hij is het, de oproerling: het noodlot, hij is de toekomst! Hij is het, dien de Opperbouwmeester van Babels Vijfde Terras...

- Baäl... murmelde de menigte.

- Iederen dag verwacht voor zijn troon... Van Hèm...

- Baäl...

- Ontvange hij het recht... Deurwachters, opent...!

De menigte gonsde, en vernietigde zich op den grond, nu deuren na deuren, een vergezicht wijd, werden geopend.

X

‘Als uw Medelijden u ook maar dringen moge, het allerminste naar mij...’

Tusschen een verschiet van reuzenpylonen strekte zich een eindeloosheid van leêge zalen uit, ver, wijd, hoog, reusachtig en zwijgend. En heel in de diepte van die eindeloosheid zag Cyrus zitten een Kind, een knaap, een jongeling, op een zeer hoogen zetel, waarheen trappen voerden...

- Is hij daar? riep zijn zachte stem van verre.
- Baäl... beäamde de Man.
- Laat hem naderen.

Cyrus naderde op een wenk van den Ouden Man. Hij zag naar het Kind en bespeurde nu zijn heel jong en heel zacht gelaat als het email van een afgodsbeeld schemeren tusschen gouden waden, die neêrvielen uit zijne tiara. Er was in dat gelaat zulk een lieflijke majesteit, dat Cyrus zijne knieën voelde buigen.

- Blijf staan! mompelde de Man.

Maar Cyrus naderde enkele passen en knielde, op beide knieën. De Man, achter Cyrus, vervloekte hem. Dat hoorde de jongeling niet, want hij was nog heel ver van Cyrus verwijderd... De zaal strekte zich uit als een mijl ver, als een mijl wijd, als een mijl hoog, tusschen de reuzenpylonen. Het scheen, nu Cyrus knielde, of hij nooit het lieflijke kind, den zachten jongeling bereiken kon en of hij dezen maar zoû kunnen aanbidden van mijlen, mijlen ver...

- Zijt gij de bevrijder op Babel? vroeg de verre zachte stem van den jeugdigen Opperbouwmeester van af den troon, uit de wijde, wijde zalenverte.
- Baäl... sprak Cyrus.

Zijn stem klonk geworgd in zijne keel.

- Wat zegt ge? vroeg van verre het lieflijke kind.
- Baäl...! riep Cyrus, luider.
- Waarom zijt gij de bevrijder der slaven?
- Uit medelijden...

- Wat zegt ge? vroeg het kind.

- Uit medelijden, o Baäl...

- Ik hoor u niet: kom nader...

- Blijf! mompelde achter Cyrus de Oude Man.

Cyrus rees op, naderde toch enkele passen.

- Blijf! schreeuwde nu eensklaps schril de Man en er was zulk een wanhoop in die stem, dat Cyrus aarzelde en bleef staan.

- Waarom zijt ge de bevrijder...?

- Uit medelijden...

Nog scheen de jongeling, daar ginds in de wijdte, hem niet te verstaan en eensklaps rees zijne figuur in het geruisch zijner mantels op en wilde hij dalen de trappen af. Maar Cyrus, achter zich, hoorde den Ouden Man verheffen een gebaar, en, opziende, zag Cyrus het kind zitten.

- Spreek luid! riep het kind, van zijn troon.

- Ik bevrijdde dertig slaven, o Baäl! sprak Cyrus langzaam met een klankrijke stem; omdat ik hun klacht had gehoord, suizende, steunende, ruischende, dreunende, dreunende tegen mij aan... Tusschen het zingen der sterren door, tusschen het bruisen van Babel, hoorde ik hun klacht, o, Baäl, en ik heb gedaan, volgens mijn hart...

- ...Hij is van verre gekomen, als een arend, Babel op, maar zijn hart zal zijn als een duif...! mompelde achter Cyrus, de als versteende, Oude Man.

- Ik versta u! riep het lieflijke kind eensklaps, en het glimlachte, als een glans, plotseling. O, ik versta u! Ik wist het al dadelijk, dat het zoo was... Zeg mij, zijt gij een prins?

Cyrus zag op en zijn hart klopte.

- Ja, ge zijt een prins, niet waar? Ik herken u aan uw zonne-oogen, hoe dof ze nu ook staan... Herhaal mij nog eenmaal, opdat ik het wete, waarom gij de bevrijder zijt...

- Omdat ik, o Baäl, hun klacht had gehoord...

- Suizende...

- Steunende...

- Ruischende...

- Dreunende, dreunende tegen mij aan.
- Tusschen het zingen der sterren?
- En tusschen het bruisen van Babel...
- En ge hebt gedaan...?
- Volgens mijn hart!
- Het zal zijn als een duif, mompelde de Oude Man.
- Ik versta u, ik versta u! juichte het kind. O, ge brengt het medelijden? Verklaar het mij, prins, het medelijden! Verklaar het mij! Negen wijsgeeren, prins, hebben mij er over gesproken, van de plek af, waar ge staat... Maar ik begreep niet hunne woorden... Zeg mij, prins: ware Babel ooit door ons allen gebouwd, zoo het medelijden ware geweest...? Zeg het mij, prins, eenvoudig, eenvoudig... Heer Opperrechter, laat uwe verhevene gerechtigheid den prins naderen want ik kan niet verstaan...
- Baäl...
- Laat hem naderen!
- Baäl...
- Zoo ik den naam van Baäl draag, beveel ik den prins te naderen! riep schril het lieflijke kind op den verren, verren troon.

Nu liep Cyrus den knaap te gemoet. Deze verhief zich van zijn zetel en de treden zich haastende af, naderde hij Cyrus in het geruisch zijner gouden mantels...

De Oude Man wilde hen scheiden, als zoû hunne vereeniging zijn noodlot zijn.

- Blijf! beval het kind, uitstrekkende zijn arm.

En zijn jonge stem klonk helder, als beval hij voor de eerste maal... Hij richtte den blik weêr naar Cyrus en opende de armen.

- Ik omhels u, prins...
- Baäl, ik ben een misdadiger, die voor uwe gerechtigheid staat...
- Neen, ge zijt geen misdadiger... Ik zie door uw oogen... Ik hoor door uw woorden. Verklaar mij nu zacht... met zachte stem, opdat *hij* daarginds niet hoort, uw medelijden, prins...
- Hoe kan ik, als een wijsgeer, u praten over mijn hart...
- Zeg mij dan alleen, dringt uw hart u alleen naar slaven, of dringt het u ook naar Mij?

- Baäl...!

- Neen, niet waar? Naar den naamgenoot van den god drijft het u niet... Helaas, dan is het niet dat Medelijden, dat ik wachtte. Ga dan... en *hij* zal u oordeelen... Maar... als het u ook maar dringen moge, het allerminste naar Mij toe... ga dan niet... prins... ga dan niet... sla dan *uw* sterke handen van gerechtigheid om *hèm* en... wórg hem!! Stil, hij kan ons niet hooren. Hij staat als versteend. Voorgevoelt hij zijn noodlot? Hij durft nog niet naderen. Hij durft niet, omdat ik hem beval. Maar ik kan hem niet bevelen, prins, tweemaal of driemaal... Zeg dan, drijft uw medelijden u alleen om te gaan, in het vizioen van uw extaze, met dertig slaven heen... en drijft het u niet... drijft het u niet te gaan met Mij! Geboren in deze zalen... te midden mijner ijdele titelen en machten... moet ik er zuchten... en verkwijnen? Gepeinsd heb ik niet op duizend middelen...? Geroepen voor mij... heb ik niet... duizenden? Zij verlieten niet levend deze zalen! Geblikt heb ik niet... uit de vensters... of op de pleinen... te midden van al mijne Bouwmeesters... naar wie... *mij* zoû helpen... en leiden van hier!! Moet ik hier vergaan... en versteenen in mijn hart en mijn ziel... als *hij*? Moet ik hier geboren zijn, leven, en sterven? In de leêge wijdte van deze zalen...? Wanneer bouw ik verder aan Babel!! Hebt ge niet medelijden met mij!! Alleen met miserabele slaven! Niet met eén miserabelen slaaf! Niet met een Opperbouwmeester, een Baäl! O, zoo ik Baäl was... nu... nu... ik vernietigde *hèm*! Worg hem, worg *hèm*!! Hij hoort niet... Hij is het, die niet wil, dat wij bouwen... Ik glimlach opzettelijk, opdat hij niets bespeure... Zeg mij, wanneer bouw ik Babel hoog, hoog uit al hunne leugens op?? Help mij, heb medelijden tot het einde toe...! Worg hèm...! En voer... mij... ergens... zooals ge voeren wilde die slaven! Bouw samen Babel met mij! Bouw de toren met mij...! Voer mij tot Baäl in werkelijkheid! Laten wij gaan... Waarom gaan allen... en zal ik hier versteenen als *hij*, veronwrikbaren in de weêrklinkende ruimten van dit doode paleis, die alleen dood en leêgte weêrklinken! Ik wil met u meê... prins! Ik wil u volgen... mijn broeder... Versta ik niet uw taal, ook al ben ik niet uw taalgenoot... Welt mij

niet op de lippen een taal, die ge begrijpt, en die ik spreek, voor het eerst...? O, hoe heb ik u gewacht... Worg hèm!! Wellen de talen van Babel niet op met liefde en medelijden...? Worg hèm!! O, prins, o gij, zoon van Baäl, zijn zonnekind meer dan ik, erbarm u mijner, en... en... worg hèm!! Stil... merkt hij iets? Neen... spiedt hij al uit, nog werkt de toover van mijn eerste bevel na! En al voorgevoelt hij zijn noodlot, nooit vermoedt hij, dat zijn oogenblik daar is... En nu...nu... wòrg hèm!!!

Het kind siste het met zijne zachte stem aan Cyrus' oor, en er was in zijne opstrevende majesteit zulk een betoovering voor Cyrus, dat hij, als een slaapwandelaar zich omkeerde, en recht toeliep op den Ouden Man.

De Man, als versteend, zag hem naderen...

Een mijl ver, een mijl wijd, een mijl hoog scheen de zaal te strekken tusschen de reuzenpylonen, aan wier verschiet-einde de zetel glansde. En in die wijdte van marmeren geluidelijkheid, in die paleiswoestijn van eenzaamheid, tusschen de spiegelweêr-schijningen der zuilen, stortte Cyrus zich op den Onwrikbare...

Hij wankelde, voelende om zijn hals Cyrus' vuisten...

- Als een arend! mompelde de Man stikkende. Zijn oogen als zonnen... zijn vuisten als arendsklauwen... en zijn hart...

De Man stortte neêr, de oogen puilende uit hunne kassen, op zijn mond een schuim van bloed...

XI

‘Hier wil ik mijn toren bouwen!’

- Dood! mompelde het Kind, verheerlijkt. Is hij dood? Is hij dan dood? Hier, wikkel hem in mijn mantel!... Ben ik vrij?? Nooit had ik het durven droomen! Altijd hebben zich de opperdeurwachters - zij, die mij bewaakten - afgewisseld aan mijne deuren. Zij vermoordden elkander, de machtigen! Maar nu heb ik den mach-

tigste laten vermoorden. Maar waar bergen wij hem, prins? Prins, zeg mij, waar bergen wij hem...! Er zijn overal schuilhoeken in dit paleis, maar niet in mijne troonzalen. Om mij heen richtten zij allen marmeren zuilen op, tusschen welke zij te voorschijn konden treden, hoewel nooit zonder *hém*!... Is hij nu dood? Als een onwrikbaarheid tusschen al deze onwrikbaarheden rees hij vóor mij ieder oogenblik! Telkens hoorde ik zijn mantels ruischen!... Nu... nu is hij dood! Worg hem nog eens! Nog eens! Sla nog eens je handen om zijn gorgel! Is hij wel dood? Kom dan, slepen wij hem voort... Hij was slecht, hij was slecht: hij wilde niet, dat wij de toren bouwden! Wat twijfel je prins, mijn broeder? Hij was slecht! Verberg hem, verberg hem! Sleep hem achter den troon! Is dat niet de eenige plaats? Sleep hem...

Zij sleepten het zware lijk, beiden, aan de beenen. Uit den mond vloeide het bloed en het liet een spoor na, terwijl de mantels zoo ruischten, dat het wel hoorbaar kon zijn, buiten.

- Zijn bloed vloeit...! Hier - neem mijn oppersten mantel... veeg af het bloed! Veeg af het bloed! Wij hebben tijd... Sleep hem verder... *Ik* veeg het bloed... Maar het kan niet... Al is het geronnen, op het kilkoude marmer... Tòch laat het een spoor... Duw hem achter den troon! Er achter... nog meer er achter... Zoo, zoo is het goed... Van hier, uit de verte der zaal onderscheid ik niets meer van hem... Daar, neem mijn mantel. Gooi mijn mantel over het lijk... en schijnen zal het... of ik mijn mantel hier achterliet... Ròtten zal het lijk achter den troon... want niemand komt daar... behalve *hij*! Als hij er stond en mij fluisterde het woord, dat ik zeggen ging, rilde mijn vleesch meer dan het nu rilt... Nu... nu laten wij gaan... Neen, niet zoo... Achter, achter uit... Door mijne eigene zalen en eenzaamheden... Niemand komt daar... en hij, hij is dood... Kom, kom meê... Gaan wij, gaan wij... Zal het niet weken duren, voor zij hèm hebben ontdekt... Was ik niet weken onzichtbaar soms, voor ik mij vertoonde in den tempel... om Baäl te danken voor den machtigen Bouw van Babel...? Nu... Baäl! Ik dank u! Astarte, heilig! Kom, prins, gaan wij! Leid mij, als ge geleid hebt de slaven, die ge bevrijd hebt.

Kom meê, kom meê: wij samen bouwen de toren tot Baäl!

Het lieflijke kind liep steeds voort, en in de daghelle zalen, die met verschrikking schenen te spoken, volgde Cyrus hem als in slaapwandel... De zalen openden zich op parken en tuinen en het lieflijke kind liep ze door: soms zag hij om, en wenkte Cyrus... Trappen werden zichtbaar, breed, hoog...

Het kind, dat zijn oppermantel reeds had afgeslagen, sloeg nu een anderen mantel af, wierp de zware stof op de treden, en klom voort, zag om, wenkte Cyrus... De tuinen, de breede trappen waren eenzaam, en zwijgend en spokend van eene vereenzaamde ontzaglijkheid. De geruischzee van Babel klonk hier niet door.

Plotseling lachte het kind, marde, greep Cyrus bij de hand...

- Prins, broeder, hoor...! Nu gaan wij samen... Heb ik niet dadelijk gezien, dat gij een prins waart en mijn broeder! O, nu ben ik vrij! Nu ga ik zoeken de heilige plaats! Langs alle treden van Babel, prins, ga ik ze zoeken. Nooit zullen wij elkaâr verlaten en wij vinden samen de heilige plaats om onze eigen toren te bouwen! Smachtte ik al niet altijd naar mijn toren? Ik droomde ze mij altijd... Maar ik kan ze u toch niet zeggen! Ik zie ze rijzen voor mij, maar ik kan u mijn toren niet beelden! Soms zag ik mijn toren van rein ivoor slank rijzen in het licht van de gloeiende dagen; soms zag ik ze van goud en de wanden met tallooze vensters, waaruit mooie vrouwen neêrglimlachten; soms zag ik van regenbogen mijn toren hoog zich buigen de eene boog op de andere... Soms stond mijn toren als een rots in de zee; en soms als een betoovering in zingende tuinen!... Maar ik heb mijn toren *altijd* gezien! Nu zal ik haar bouwen, mijn toren hoog! O, mijn heerlijke, hooge toren... Maar hij, de verhinderaar, is hij we] dood?? Laten wij vluchten toch, sneller, nog sneller! Hoe zwaar zijn dan ook mijn mantels! Ik gooi ze allen, een voor een, van mijne schouders! Sneller nu... naar de hoogste terrassen! Daar is de lucht reiner, daar leven wij met de wolken om ons hoofd, in de openbaringen der bliksemflitsen! Dàar wil ik mijn toren bouwen! O, hoe ik er heen smacht! Eindeloos zijn deze trappen... Hier laat ik mijn laatsten mantel! Luchtig, naar het allerhoogste! Ik bouwde nooit: nu wil

ik bouwen! O prins, zie de marmeren trappen voor ons vluchten, als met wieken, die onzen weg plaveien; zie, hoever ze vluchten en vluchten: zijn ze niet als een vlucht van vogels, een vlucht van blanke serafijnen... Zie de prachtige luchtbruggen zich welven: hier, loopen wij deze over... kijk naar beneden... De paleisparken wemelen al onder ons: daar herken ik de witschitterende vierkantmassa van de gevangenis, die ik verliet... *Hij* ligt er dood, achter den troon, onder mijn oppersten mantel! O, zie de hemel zich welven...! Zie voor ons... de terrassen smaller, blauwer, vager vluchten omhoog naar den hemel! Prins, dit deden menschen! Nooit heb ik uit mijn paleis, waarom alle bouwwerk zich stapelt, kunnen heffen dien hoogen blik naar de verhevene terrassen! Prins, zwelt niet uw ziel? Vlugger de trappen op... Het is of een lucht van reinheid mijne longen vult, of mijn ziel zwelt, zwelt, zwelt... Nu zoû ik kunnen vliegen, als een vogel...! Baäl, zie!! Zie, beneden! Het eerste terras wemelt weg, en daar als met violette strepen op het rood van de woestijn vervagen de fondamentale treden! Wolken drijven over de tinnen van de laagste terrassen... Als een witte dobbelsteen is nog mijn paleis... Hooger, prins! Langs deze trappen is geen strijd van de duwende menigte... Zij duwt hier niet meer... Wat zij begeert, is lager... En de Bouwmeesters riepen deze trappen op in het geheim der vorstelijke tuinen om ze éenzaam op te gaan... De menigte... de bruten... zij vechten dáar... Hier wordt reiner het verlangen... Dit is een lucht, onadembaar voor de velen... De luchtbrug over... Is het niet of wij treden op een regenboog dwars door de lucht...? Onder ons wriemelt Babel! Boven ons vlucht het naar den hemel... Prins, ik duizel...! Hiér wil ik mijn toren bouwen!

De zon, die zonk, zette den hemel in vlammenden brand en in de purperen luchtverhevelingen scheen het alsof de blauwe terrassen van Babel dreven op een zee van wolken, opaalwit van den bovennacht en schitteromzoomd de randen, door den zonnegloed van omlaag... En de wolken, verder-op, lager, versmolten met het vervagende rood van de woestijn en verdreven aan de onzegbare horizonnen, die niets meer dan uitwissching waren.

De Toren der blauwe kubieken rees als een droom op zijn fondament, dat van wolken nu was, bewegelijk van tinten en vorm, uitrollende als een roze stoom, zich ophoopende tot krullende massa's rook, als de rook van den hemelbrand zelven... En in de vaagheid van dat uur waren de blauwe kubiekstapelingen zoo oneigenlijk, alsof zij niet waren marmer en steen, gemetseld op steen en marmer, dat zich grondvestte diep in de aarde - en nevelden zij weg in het niets...

- Zie! kreet-uit het lieflijke kind. Is alles niet weêrschijn en vormverandering hier...? Is Babel hier nog monument, in de purperen verhevelingen der luchten...? O, vraag niet meer naar getallen en cijfers... naar hoogte en breedte van Babel... naar het aantal zijner treden! Hier is het... hier is de heilige plaats! Baäl... ik dank u! Astarte, heilig! Hier... hier... wil ik mijn toren bouwen!!

Toen strekte hij de handen uit en wankelde...

Als een eeuwigheid trok de nacht langzaam, langzaam voorbij.

Op een trede was Cyrus gaan zitten en hij voelde het bezwijmde lichaam van den knaap kouder en kouder in zijn armen verstijven. Het bleeke gezicht, als een email tusschen de zwarte Assyrische krullen, lag tegen Cyrus' schouder aan en de oogen, gebroken, blikten op naar den nacht, waar Astarte hare sterrensluiers langzaam sleepte voorbij.

Toen stond Cyrus op en hij tilde het koude lijf in zijne armen en ging er de treden meê op, de sterren tegemoet... Zij zongen heel zacht en weemoedig tot Cyrus, dat hij òp moest komen, tot het allerhoogste, maar het lijk van het lieflijke kind was zoo koud, dat Cyrus' bloed hem in het harte bevroor. Immer ging hij, de treden op, tusschen stille witte paleizen, van eene eenheid en harmonie, die geheel deden vergeten de verwarring van de fondamentale terrassen... In kalmtelijnen liepen de zuilengevels der paleizen weg en vervaagden als nacht in nacht; in rustige vluchten wiekten de trappen op en verschoten in de verte als verte; rijen van reusachtige standbeelden vermenschelijkten hun marmer en weken weg als goden in goddelijkheid... Immer ging Cyrus, met het

koude kind op zijn armen... Hij hield het vast aan zijn hart, maar zelve was hij heel koud...

Hij ging, met het koude kind, en trad een open tempel binnen. Aan het einde, in de diepte des tempels glansde in den blauwenbrand der zorgvuldig gevoede offers een idool van den god, reusachtig, beangstigend en glanzend. Het glanzende idool zag met doode oogen van juweel uit in den blauwen offerbrand.

Toen, tusschen de offers, legde Cyrus het stille, koude kind en drukte een kus op zijn lippen. Hij voelde dien kus tot in zijn merg, - als ijs. En terwijl hij neêrzag op het kind, dat nu, altijd lieflijk, lag in den blauwen nevel der brandende geurwerken, fluisterde hij heel zacht, terwijl als van weemoed zijn ziel liep over:

- Nooit... noóit... heeft het gehoord de klacht, de verschrikkelijke klacht, druischende...!

XII

‘Zij zongen tot den dooden hoogmoed...’

Langzaam, in den stralenden nacht, dwaalde Cyrus op. En het was hem eensklaps of ook zijn eigen hoogmoed gestorven was, nadat het hem voor zijn vorstenstoel had geroepen om te vragen wat beduidde zijn medelijden. Zooals geheel Babel was uitgeloopen en zich had verwonderd over zijn daad - twee onderbouwmeesters te geeselen en dertig slaven te bevrijden - zoo had ook zijn eigen hoogmoed zich verwonderd over zijn eigen medelijden en hem de verklaring ervan gevraagd... Was zijn hoogmoed niet gevlucht van de bergen, als dit Kind gevlucht was uit zijne paleizen... En nu Cyrus eenzaam voortging... lag zijn eigen hoogmoed hem nu niet ontzield aan het hart, ijskoud...?

De nacht was eindeloos... O, de schitterende starrennacht boven Babel!... Scheen het niet of Babel hooger reikte dan de hoogste berg... Of de starren grooter en grooter al flonkerden als

oogen van goden, die lonkten...? Helaas... zijn hoogmoed was dood! Maar hoorde hij de starren niet, Cyrus, als hij ze gehoord had in de bergen, duidelijker en klaarder, als met zingende stemmen van goud, als met een dringend lied van verlokking om zijn gestorven hoogmoed te doen herleven: Cyrus, kom tot ons; Cyrus, stijg hooger! Wat dwaalje, Cyrus, en wat heb je zoo lang gehouden aan je hart het lijk van het lieflijke kind! De priesters zullen morgen zingen en offeren om den dooden knaap, en de Bouwmeesters kiezen een anderen vorst op den troon van het mijlewijde paleis... Wat dwaal je, Cyrus en wat dwalen je gedachten toch telkens naar de lage terrassen? Ieder lager terras is fondament voor een hooger; stapel de terrassen hoog op elkaâr! En dan, Cyrus, bouw niet trappen meer, maar bouw hoog de slanke toren! Cyrus, wees zelve Bouwmeester; Cyrus, wees Opperbouwmeester! Bouw de slanke toren hoog en vàn ze, gooi uit een brug als regenboog, die leidt tot Baäl zelven! Vrees niet de bliksems want àl slaat de schaduw der Schemering heen over Baäls macht en de goddelijke Astarte zelve verbleekt... Maar Cyrus, laat nu achter je voet en achter je hart en achter je twijfelenden weemoed en stille wanhoop, àl wat is van het fondament en al wat is van de laagte, en àl je daden... Vrees niet het verleden, Cyrus, want wij beschermen je altijd, en niets van beneden kan je bereiken, als je stijgt, als je stijgt... De slaven lijden en de koningen lijden: Cyrus, laat alle leed! Tusschen de slaven en de koningen, Cyrus, lijden allen het leed; tusschen de ellende des lichaams en de smart van de ziel schemerregenboogt al het leed, en als iedere trede van Babel is een steen van ellende en van smart - voor slaven en voor koningen en voor allen wie tusschen hen treden - zie dan niet achter, Cyrus... maar stijg over ze met lichten voet... Hef je blik, zwaai uit je bevel als een prins en een Bouwmeester van Babel, met blinkende oogen, zooals je ze bevelen gezien hebt, de Bouwmeesters, langs alle treden van Babel! Cyrus, stijg tot ons op; Cyrus, bouw Babel hooger! Vrees niet de bliksems: slinger ze Baäl terug: Baäl taant en Astarte wringt al de armen en ziet al over het paradijs van azuur slaan de Schaduw van de macht der men-

schen, die stijgt, die stijgt, die stijgt... met trappen, terrassen en torens...! Cyrus, wees Opperbouwmeester zelve! Cyrus, Cyrus, wees Baäl! Wat blonk je toe, in de herdersnachten, als je je terugtrok van je zingende broeders? Was het niet Baäls glans zelve? Was het niet Baäl? Was het niet Baäl? Cyrus, Cyrus, wees god! Cyrus, laat onze gloed je koude hart verwarmen! Cyrus, stijg hooger! Cyrus, bouw hooger! Zie, beneden in den nacht! Zijn het niet als volkeren, die opgaan? Dat zijn de Bouwmeesters, die stijgen: Cyrus, beveel ze allen! Laat ze slaven zijn van jezelven! Laat ze uitbeelden hun torenspitsen en luchtbruggen en Cyrus... wees Baäl gelijk! Cyrus, wij zullen om je zijn, wij zullen om je dienen en om je schitteren! Wij zullen om je zingen en om je stralen! Wij zullen om je dansen en je voeten kussen! Wij zullen duizelen als een glanzende regen, een regen van sterren om je hoofd heen, Cyrus! Wij zullen je diadeemen en je pad bevloeren, als wij nu Astarte en Baäl doen! Onttroon ze, Cyrus! Cyrus, kom tot ons; Cyrus, bouw voort... Zie, Baäl verbleekt en Astarte... zij zinkt in het niet...

De nacht der starren was eindeloos, en de starren zongen eindeloos, maar zij zongen tot den dooden hoogmoed...

En ook beneden was de nacht eindeloos, want een zee scheen aan de trappen van Babel weêr te spoelen en op te golven, ruischende... Nog duidelijker dan op de lage terrassen was hier, op de hooge, die zee te aanhooren als een bruischende stem van tienen en van honderden duizenden. Uit de diepte van den warren nacht naar de hoogte van den starrennacht luisterde Cyrus, naar het klagen, aandruischende, als sloeg het op tot de hemelen, tot het verstierf weg in de diepste diepte, suizende...

- Cyrus! Cyrus! Cyrus! klonken nu klaardere stemmen uit de klacht. Cyrus, zie niet naar de starren, die liegen en lokken en lonken! Zie naar beneden... De Bouwmeesters stijgen omhoog, de slaven stijgen omhoog, om hooger Babel te bouwen! Cyrus, zie rijzen uit den warren nacht naar de onbereikbaarheid van den starrennacht de kubieken hooger en hooger, op het bevel der

overmoedige Meesters! Cyrus, ons roode bloed vloeit! Ons bloed stroomt de trappen van Babel af en golft een zee uit in de woestijn, een purperen zee rondom Babel... Cyrus, zie aan de kabelen-stelselen de kubieken rijzen en rijzen... Hoor ons zwoegen, zie ons bezwijken, luister naar het spoelen van ons bloed! De bazilisken der geesels striemen de lucht, sissende... Maar wij kunnen niet meer, Cyrus... De centenaren donderen uit de systemen, te zwaar... Cyrus, kom tot ons: daal! Loop tegemoet met je eigen lijf de opstijgende smart der duizenden! Cyrus, daal af, hoû tegen! Cyrus, wie goden te bestormen vermag, kan ook stormen omlaag, tegen menschen in! Cyrus, daal af, hoû tegen...!

XIII

‘Babel op zijne borst...’

Een wanhoop zwol in Cyrus. Nu wist hij niet of hij stijgen zoû of dalen, want er was op zijn koude hart niet anders dan een enkele dood, als klemde hij er tegen twee lijken; zijn hoogmoed, zijn medelijden... En in zijn hart zelve was niets dan twijfel. In den eindeloozen nacht van sterren, die zongen, en afgrond, die klaagde, waaide om hem heen als een storm de wanhoop, de wanhoop zwart...

En toch - om hem heen, nu hij omzag - trilde en ruischte en flikkerde Babel als een enkel pandemonium: schuine arcaden, als hellende viaducten, liepen de lucht in met de zich nauwer plantende beenen van hunne bogen, en zij voerden naar hoogere terrassen, en uit den afgrond der lagere trappen heschen de ontzaglijke dobbelsteenen zich hoog aan de volmaakte systemen, en zweefden de centenaren bazalt en graniet in de starrenlucht op, even vierkant donkerend tegen den stralenden nacht. En in de suizende ooren van Cyrus, in zijne koortsige hersenen, druischte de daverende klacht nu der honderden duizenden, terwijl Babel

als één harp bruiste en de lampenfestoenen duizelden voor hem rond, als één dolle dans van duivelsche schijnsels - terwijl de starren, groot als zonnen, een lichtvloed van daghelderheid door de onmetelijke hemelen ruizelden. Als reuzen voor Cyrus torenden de Bouwmeesters op, en als groote vuren vlamden de purperen priesters van Baäl, en de danseressen dansden zoo hoog, als bonsden zij tegen de zonnige sterren aan...

Toen struikelde Cyrus en hij bleef liggen, ter zijde van den weg. Zijne oogen staarden wijd open, maar zoo strafmoê was zijn lichaam, dat hij niet vermocht zich te bewegen. Hij bleef liggen. Zonder ophouden stroomde langs hem de menigte voort, naar boven. En terwijl een razende koorts hem schudde zijne leden, zag hij Babel rijzen in de lucht, tot de zonnige sterren, en toen zich bewegen, als op de beenen der arcaden en viaducten. Het was of Babel op hem aanliep met de verplaatsing der reusachtige bogen; het was of Babel zich plantte op zijn krakende borst, en op hèm, op zijn borst, op zijn adem, nu uitbreidde zijne terrassen, opbouwde zijne torens, ontstak zijne duizende lichten... Op zijn borst, op zijn adem, voelde hij het gewicht van Babel... Op zijn borst, op zijn adem, en langs zijne hokkende lendenen beval de Opperbouwmeester, het lieflijke kind, te rijzen de kubieken, de centenaren. Aan zijne barstende slapen verhieven zich de trappen van Babel, uit zijne ooren welfden twee luchtbruggen naar boven... Die twee luchtbruggen vereenigden zich tot een slanke ivoren toren, hoog tusschen de zonnige sterren, en op de spits van die toren stond Myrrha en danste als een tol in het rond, terwijl haar blauwe hemd draaide, hare haren zwaaiden met haar meê en zwierden de sterren door den hemel... Bij elken druk van haar teen voelde Cyrus geheel het gewicht van Babel persen in zijn borst, in geheel zijn lichaam, in zijn ziel...

Nu kreunde hij, en terwijl zijn eigen klacht dreunde als een gedaver, draaide als op een wiel in zijn ooren de klacht van Babel om, en de zonnesterren grijnsden met ironische Baälstroniën en spotten: kom op, Cyrus, kom op, bouw Babel op, tot het hoogste, tot het allerhoogste, kom op!

Toen sloot hij, als met een reuze-inspanning, zijne oogleden, die hem aanvoelden als loodzware schalen, en lag hij stil, - Babel op zijne borst.

XIV

‘Moet ik stijgen... moet ik dalen...’

De nacht was als een glorie, of geen zwarte hemel ooit meer zoû dreigen. De volle maan, als de glans van Astarte zelve, troonde hoog in den hoogen hemel, en de sterren straalden als zonnen, gepoeierd over den nacht. Babel rees heel hoog en zijne terrassen waren als sneeuw, zijne torens stonden op als leliën, zijne diepte schemerde als verstoven zwanedons en zilverwazige mist. Op een wijd terras verhief zich als een ivoren tempel een heiligdom voor Astarte, waaraan dien nacht de laatste steen was gelegd. Op hooge pijlers der balustraden om het wijde terras heen walmden reusachtige wierookvaten zware geurwalmen uit en blauwige vlammen: als offers aan de godin. De wazigheden dier offers dreven in de lichtende lucht als hare eigene glanzende sluiers. Zij heerschte, het was haar uur, het was hare glorie en Babel bad haar aan, omdat het haar liefhad, zooals het Baäl vreesde.

- Heilig, heilig! riep men haar uit en stoeten harer priesteressen vloeiden samen op het wijde terras, en dansten de beteekenisvolle dansen. In het heiligdom vloeiden binnen optochten van Bouwmeesters, vurige priesters, blanke wijsgeeren, een eeuwige, eeuwige menigte. Door het open dak, tusschen de ivoorblanke zuilen, steeg als een blauwe brand de walm van het offer omhoog en sluierde uit in den nacht.

De eene optocht volgde den andere de trappen op naar het terras. Een koninklijke vrouw liep in een dier optochten tusschen een drom van slavinnen en Ethiopische wachten. Zij was groot en verblindend schoon en hare oogen, als diamanten zwart, vonkel-

den met de geestdrift, die vonkelde uit de oogen der Bouwmeesters, uit wier zuiverste geslachten zij stamde. Daarom droeg zij, op dezen feestnacht, het gewaad der godin zelve, in den hoogmoed van een voorrecht, dat de vrouwen der Opperbouwmeesters zich eigenden. Een diadeem van sterren straalde wijd uit haar gelaat, dat was als het email der idolen van Astarte, en het gazen gewaad, dat neêrviel van hare schouders, liet haar geheel naakt tusschen al de sterren, die het bezaaiden. Het was als liep zij in sterren, naakt.

Nu ging zij de trappen op naar het heilige terras, terwijl men plaats voor haar maakte, uit eerbied voor hare schoonheid en het gewaad van de godin. Maar plotseling bleef zij staan, en wees.

- Zie! zeide zij tot hare slavinnen, en hare stem was als een zang.

- Het is niets, Verhevene; een slaaf, die slaapt...

- Neen, zeide zij; het is geen slaaf... Zijn gelaat is edel, zijn vormen zijn als van een jongen vorst.

Een slavin boog zich en wuifde haar sluier over het gelaat van den jongen man, die daar neêrlag, als verwrongen in een koortsigen slaap. Hij opende de oogen.

- Hij is een prins! riep de schoone vrouw uit.

- Astarte! murmelde Cyrus.

Zij boog zich over hem heen, glimlachte.

- Astarte... herhaalde Cyrus.

- Baäl! murmelde de schoone vrouw. Hij is heerlijk als een god, ook al schijnt hij ellendig en ziek!

- Astarte... droomde Cyrus en ginds, heel hoog, zag hij den ivoren tempel, en van de pijlers der balustraden de blauwe geurwalmen stijgen in de lucht...

- Astarte, murmelde hij: zoo ik ú bereikt heb, zeg mij dan: moet ik stijgen, moet ik dalen...??

Toen sloot hij de oogen en viel hij flauw.

De vrouw, die een godin scheen, ging verder, maar met een glimlach keek zij nog om, en zag hoe twee harer Ethiopiërs wegvoerden den jongen man, wiens hoofd eene harer slavinnen ondersteunde in hare handen.

En zij ging de trappen op, over het terrasplein, tusschen de dansende priesteressen, en verdween met haren stoet in het lichtende waas van het heiligdom...

XV

‘Een wellust hem te ontgoochelen...’

Toen Cyrus ontwaakte, scheen het hem toe of hij eeuwen had geslapen. Eene loome ontspanning vloeide door zijne leden, die aanvoelden als waren zij gezalfd met een weldadigen balsem en vooral was het hem een wellust, dat Babel niet stond, met de beenen zijner viaducten, arcaden, geplant op zijn borst, maar dat hij het met zijn trappenvluchten zag wegvlieden naar de diepte zijner fondamenten, dat hij het schemeren zag glanzend wit in den zonnedag, tusschen het zware loover van hangende tuinen, in wier lommer hij uitrustte op een breed bed van purper. Waar was hij? Was hij niet meer op Babel...? Hij zag om zich rond: de tuinen strekten zich uit als mysteriën van fluweelige schaduw; een beek kronkelde er uit tot bij zijne voeten en murmelde weg met schuimende vallen van water; als fabelen ontloken bloemen, diep als bekers en schitterend als sterren, boven zijn hoofd en bij zijne handen, maar toch, meende hij, was het Babel, Babel in het zonne-uur; duidelijk zag hij de trappende lijnen der terrassen kronkelen naar de laagte, naar de vaag roode woestijn: in de verte verwaasden de silhouetten van het gebergte, en hoewel heel het wijde uitzicht dreef in een mist van licht, in een opalen waas van trillende middaghette, herkende hij hier en daar de balustraden en standbeelden, de opspitsende minaretten en torenballen, de op, en in, en door elkaâr beschreven cirkels der luchtbruggen, maar alles was als heel laag verzonken, in diepe diepte, alsof hij van Babel de hoogste hoogte hadde bereikt... Het was nog steeds als een droom, een droom na een nachtmerrie... en het bleef als een droom, nu hij zag aankomen uit de fluweelige schaduwmyste-

riën... Astarte zelve... een groote koninklijke vrouw, die als om zich heen de sterren meêsleepte... Hij richtte zich half op, herhaalde in verbazing haar naam, en haar lach klonk hem toe als de zilveren gamma's van een lier, terwijl zij haar sterren als een sluier weg van zich wierp, naderde in de weeke plooien van haar witte gewaad, en zeide:

- Mijn broeder... ik heb u gevonden...! Ik ben niet de godin, al droeg ik haren sluier ook nu nog even, om u voort te laten droomen... Ik ben ook geen herderin, al spreek ik uw taal... Ik ben Idonia, Opperbouwmeesteres van het Vijfde Terras van Babel... Maar ik spaar u mijne verdere titelen... en ik vraag u niet naar de uwe... Dat gij een prins zijt, zie ik... Dat gij ellende leed, zag ik... Vergeef mij, dat ik gewaagd heb u naar mijn paleis te laten voeren... Gij laagt in zwijm, ge waart vertrapt geworden, door de menigte, die stroomde in het heiligdom...

Cyrus was opgerezen en hij dankte de schoone vrouw. En hoewel zij hem niet verder vroeg, zeide hij haar, wie hij was, en hoe en waarom hij gekomen was... Zij doorpeilde hem met haar lachenden blik. Zij kende hem in een oogwenk: zij wist zijn drift, zijn hoogmoed, zijn verlangen, zij wist zijn twijfel en zijn medelijden... Zij wist zijn weedom en zijn wanhoop. Zij had hem in een gril - want medelijden was haar vreemd - laten opnemen van de straat en nu vermaakte hij haar, omdat hij was zoo jong, zoo sterk, zoo vorstelijk, zoo naïf, vol verheerlijking en vol wanhoop, omdat hij de sterren hoorde zingen en Babel hoorde klagen en terwijl zij bleef luisteren nu hij vertelde van de slaven, van den onwrikbaren Man en het lieflijke Kind, dacht zij:

- Wèl een kind van de bergen, een zoon van de herders! Baäl! Hij denkt, dat het waarheid is! Hij denkt, dat Babel hoog is! Hij gelooft aan de geestdrift der Bouwmeesters! Hij gelooft aan alles wat hij ziet en hij hoort! Hij gelooft, dat de sterren zingen, en bloeien in den tuin van Astarte! Hij gelooft, dat Babel tot Baäl leidt langs sporten van zonneglans! Hij gelooft, dat de slaven voelen en lijden! Baäl! Baäl!! Dat is het heerlijkste in hem! Hij gelooft, dat de slaven voelen! Dat zij lijden! Hij heeft er dertig bevrijd! Hij

gelooft, dat bruten en werktuigen lijden en voelen! Nooit heb ik gelezen zoo een heerlijk gedicht als hij... Nooit heb ik zoo veel jongs en krachtigs en glanzends gezien! Hij is als een glans en een weemoed! Hij is onbegrijpelijk en hij is werkelijk! Hij is als een droom, van weemoed en glans! Hoe lieflijk is zijn hoogmoed, bij dien van de Bouwmeesters! Hij gelooft het! Hij meent waarlijk, dat een grootsche gedachte hen bezielt, omdat zij glanzende oogen hebben en een vorstelijk gebaar! Baäl, hij zal het weten, dat zij niets bouwen dan hun egoïsme! Ik laat hem niet in zijn waan! Hij zal weten, dat op Babel alles huichelt, de Bouwmeesters en de priesters, zijn tempels en zijn akademiën, zijn marmer en zijn danseressen... en ik! Hij zal het weten, hij zal het eens weten! En ik laat hem niet in den waan, dat bruten en werktuigen lijden en voelen, dat zij een lichaam hebben, en een ziel. Slaven, een ziel! Slaven, dat wat ik heb, Idonia, een ziel, als een snaarinstrument van tallooze snaren, die trillen met alle gevoelingen en mij geven een lach, een traan, een vizioen, een extaze... O, hij is mijn poëzie! Ik verveelde mij: hij is een vermaak, een genot, een heerlijkheid! Hij is een nieuw lied, hij is een koele drank! Ik had genoeg van satrapen, Bouwmeesters en Baälspriesters; ik heb nu mijn jongen herder! Ik dompel in hem als in een bad! Ik verfrisch in hem mijn schoonheid en mijn liefde! Ik ontbloesem in hem als een lente nieuw! Maar ik laat hem niet in zijn waan, en het zal zijn een wellust hem te ontgoochelen! - Maar wat zegt hij van den Man? Vermoord... achter den troon! O, hij dweept niet alleen: hij doet! Hij is een gevaarlijke held, en de Bouwmeesters kennen hem nog niet, zooals hij niet de Bouwmeesters kent! *Ik* zal met hem spelen, mijn gevaarlijke held! Het zal zijn of ik een vlam in mijn handen kneed, zonder mijn vingers te schroeien! Op zijn armen gedragen het koude lijk van den jongen Opperbouwmeester...! Hij droomt: het kan niet zijn... Weet ik niet, dat ontoegankelijk is dat mijlewijde paleis... waar het onzichtbare Kind troont... Maar zoo het ware, zoo het ware! Zoo de Bouwmeesters het weten, hij verdwijnt in den nacht, zonder één spoor, zonder één spoor! Ik wil het niet: hij is mijn gevaar, waarmeê *ik* spelen zal. Ik zal mijn

gevaar als een welp temmen aan mijn voeten... Of hij dalen moet, of stijgen? Haha... ik zal hem toonen, dat Babel niet hooger is dan nog een paar enkele terrassen op! Ik zal hem de laagte van Babel toonen! O, het genot dàn te zien zijn schrik, zijn ontzetting, hem te zien vallen van zijn verheerlijking! Zijn wij zoo niet allen gevallen?! Hij zal vallen: *ik* laat hem vallen, en het zal zijn een genot te bespeuren in zijn zonne-oogen het duister van zijn ontgoocheling. Hij is aan mij, aan mij: hij is aan mijn lust, aan mijn genot. Ik zal met hem spelen, ik zal hem kneden, als een vlam, die ik wring in mijn witte handen!

XVI

‘Hij torste de wanhoop eeuwig meê...’

Weken gingen voorbij als uren...

Lieren in de hand, zongen slavinnen de hooge daden der Bouwmeesters van Babel... In koele zuilengangen, als in een akademie, las en leerde Cyrus van Babel... Om hem en Idonia waren sterrenwichelaars heen, en zij leerden Cyrus de werelden boven de wereld, zij leerden hem van Baäl, die troont in de tiende sfeer, en zij toonden hem zijne eigene star, en die van Idonia, en zij voorspelden hem vleiende, dat hij bouwen zoû de allerhoogste toren... Om hem en Idonia waren Bouwmeesters heen en zij begroetten hem als een broeder, omdat Idonia het wilde... Met haar ging hij, in nardus gebaad, in het gewaad der Bouwmeesters, mede in de optochten, die des nachts vloeiden in de heiligdommen... In de fluweelige schaduwmysteriën der hangende tuinen omhelsde hij Idonia, terwijl de bloemen, als bekers diep en schitterend als sterren, fabelen waren rondom hem heen... In de stille nachten tuurde hij met Idonia in de wazige afgronden van het monument; uit schemering en mist spitste hier en daar als een witte lans een minaret te voorschijn, of rondde als een schild zich een koepel... De woestijn vaagde weg in de verte... De starren

waren als zonnen, maar het was of zij niet meer wenkten - alsof dit al het hoogste was, het allerhoogste...

Vroeg in den morgen dwaalde Cyrus eenzaam rond door de tuinen. Zij strekten zich ver en ver uit, als besloegen zij een geheel terras. In de blonde dageraden was het telkens tusschen het lommer een vergezicht over Babel, een diepgezicht in zijne terrassen. In den opbrandenden zonneschijn bleven de loovers en fabelbloemen frisch en fleurig, als door een toover... Eerst nu, na weken, zag Cyrus het als een wonder: dat kristallen water murmelen door groene perken en fluweelig gras, hoog op de hoogte der bazalten terrassen, te midden der dorroode woestijn... Hij volgde de krinkelingen der beek, haren oorsprong te gemoet... Hij spoorde haar op in de mysteriën van haar loop... Hij liep ver, dwaalde weg, onder de heerlijkheid van de troonhemelen der loovers... De beek viel hier en daar neêr met vallen van water en plotseling zag Cyrus haar storten als een breede vloed uit het marmeren bekken van een kunstig waterwerk, aan het einde van den tuin... Hij drong door, achter het waterpaleis, volgende de vochtige, groenschimmelige muren... En hij bespeurde de waterleiding: een duizelsteil hellende aquaduct, die geheel de hoogte van Babel scheen te snijden als met een diepe keep en inkerving. Sluizen regelden de opkomst der wateren... Een leger van slaven, geketend aan elkaâr, wriemelde langs geheel het wonderwerk, onder de geeselen van sluiswachters en opzieners. De geleidingen kwamen van de bergen als kunstige rivieren zelve, liepen als kanalen door de woestijn - en met de hoogste kunst der machtige Bouwmeesters werd het water opgevoerd langs de terrassen tot in den tuin der Opperbouwmeesteres.

Men zeide, dat dertig duizenden, vijftig duizenden slaven werkten aan het wonder...

In de bergen kwamen zij om bij honderden, omdat de geleidingen daar sneden onbegaanbare rotsmassa's. In de woestijn kwamen zij om bij duizenden, tot krankzinnigheid getroffen door de schichten van Baäl. Langs de kanalen verbleekte hun gebeente... Dat water schepte Cyrus met wellust zich aan den mond...

In de zware en zwoele dagen - sombere wolken steeds over Babel als booze fronsingen van Baäl - was het water als een lachende koelheid... Hij schepte het op in zijne hand en zijn verschroeide keel dronk het gretig; het spoelde koel over zijne voeten, en zijn hand wierp spelende de kristalklare druppelen op...

Hij zocht de eenzaamheid der tuinen, want de wanhoop lag steeds zwaar in zijn hart. Het was of hij steeds de wanhoop meêtorste, overal, overal, in de optochten der Bouwmeesters, in de orgieën dezer tuinen, in de wijze gesprekken der wijsgeeren, die wandelden in de akademiën; op de tempelpleinen, in de heiligdommen, in Idonia's armen... Hij torste de wanhoop overal meê... Nadat de sterren met stemmen van goud haar duidelijkste verlokking gezongen hadden, zwegen zij eeuwig stil... Nadat Cyrus zich het koele water geschept had, aan zijn verschroeide lippen, was de ontroerende klacht verruischt, versuisd, zweeg... eeuwig... stil... Maar de heren der slavinnen snerpten, der priesteressen dans bedwelmde met het heilige symbool van Astarte, dat Idonia Cyrus leerde; de woorden der wijsgeeren zwermden als honig zoekende bijen rondom hem heen; de wichelaars gaven ontroerende raadselen op... Toch zong en ruischte en ontroerde het leven, al blikte Cyrus niet meer naar de nachten, al luisterde hij nooit meer naar de diepe afgronden van Babel... Toch zong, ruischte en ontroerde het... Maar hij torste de wanhoop eeuwig meê...

Hij torste de wanhoop... eeuwig... meê...

XVII

‘Verzoent de godheid... staakt den Bouw!’

Toen kwamen de sombere dagen en de nachten bleven zwart alsof geen gloriehemel ooit meer zoû stralen. Als de horden van grauwe wolken zich samenpakten langs geheel de woestijnkim, als de

blonde dagen verzwijmden, - maagden, in de omhelzing van sombere reuzen, - waarschuwden de wichelaars, dat de toekomst dreigend naderde, dat de weldoende sterren waren verloren, maar toch bralde Babel naar de hemelen, onder wier zwoel drukkende dreigingen de menigte opging, terwijl het vorstelijke gebaar der Bouwmeesters bevelen bleef den Bouw...

De wichelaars bezwoeren de donkere dreigingen... Uit de open daken der tempels stegen de blauwe branden der offers op, om de fronsende godheid te verzoenen... Kohorten van wolken dreven aan, dreven weg; nieuwe kohorten doemden op... Een goddelijke donder rommelde, en was als een spotlach van Baäl.

- Sedert negen dagen zijn de sterren onzichtbaar, en weten wij niet meer de toekomst! klaagden de bezwerende wichelaars.

De vlammende priesters gingen voorbij, in het waaiende vuur hunner samaren.

- Verzoent de godheid! schreeuwden zij uit. Vloeit samen in zijn heiligdom en offert! Buigt u voor hem, buigt u voor ons en offert! Wij zijn de bemiddelaars! Offert, offert! Wij zijn het, wij zijn het!

Het volk, verschrikt, vloeide meê achter hen in de tempels, vernietigde zich voor de idolen.

- Hoort naar ons! riepen de blanke wijsgeeren uit de nissen, waar zij stonden als standbeelden. Wij zijn de waarheid en de wijsheid! Wij zijn de zonen van Baäl en zullen u geven het zuivere voedsel voor uwe ziel! Langs de trappen onzer ideeën wil de godheid, dat ge haar nadert. Staakt den Bouw, staakt den Bouw! Zweert af allen hoogmoed en materie! Heft de ziel hoog langs een trap van extaze en niet langs treden van marmer! Staakt den Bouw, staakt den Bouw!

- Komt tot ons! riepen de priesters, van den drempel der heiligdommen. Nadert Baäl in nederigheid, vernietigt u en offert, offert!

- Komt tot ons! riepen de wijsgeeren. Nadert Baäl langs de sporten van de reine idee, van het onstoffelijke Ideaal!

- Zoodra de sterren schitteren, weten wij den wil van Baäl! riepen de wichelaars. Zijn glans zal de sombere geesten verdrijven, en zoodra de hemel weêr glimlacht, weten wij wat goed is te doen... Komt tot ons, blijft om ons...

Een schelle bliksemschicht viel als een vuur uit de lucht... De hemel barstte, de donder daverde en verratelde weg, over Babel... Het volk, verschrikt, liep naar alle kanten, als mieren...

Bleek en trotsch torenden de Bouwmeesters en hun gebaar beheerschte de woelende menigte... De duizende slaven zwoegden: de reuzenkubieken gleden op aan de ketens en kabelen langs de katrollen der volmaakte systemen en stelselen...

Zware, dikke druppels kletterden... Nog eens viel het vuur, als met rechte strepen, uit den hemel, en ver ratelde de goddelijke donder...

De hemel scheurde op: de blanke zondvloed stortte neêr...

- Staakt den Bouw! waarschuwden de priesters.

In de stuivende witte woede van den razenden regenval bleven de Bouwmeesters torenen en Cyrus zag hun gebaar, edel als van koningen... Maar, terwijl hij de wanhoop torste, lachte hij bitter, want hij wist, dat de Bouwmeesters niet edel waren, en dat zij zichzelven zochten: den bouw hunner eigen grootheid...

En het water viel zoo blank, dat het verblindde; het viel zoo dicht, dat het verdronk; en als bergstroomen donderde het van de trappen van Babel, opstuivende en opstralende als leefde het met een goddelijk leven, als woedde het met een goddelijke woede.

De blauwe offers werden gedoofd; de centenaarzware kubieken bleven zweven over den afgrond der terrassen; de slaven rukten zich van hunne ketenen los en liepen weg, de handen geheven...

Toen ratelde weêr de goddelijke donder en hij was als een klaterende lach door de regenende hemelen heen...

XVIII

‘Het rees ontzaglijk, onverwoestbaar, monsterachtig.’

De zondvloed raasde erbarmingloos. Cyrus, de pleinen verlatende, vluchtte in het paleis van Idonia, wier zuilengangen rezen,

bevende in den blanken val der striemende stralen. Hij vond er de Opperbouwmeesteres, te midden van hare getrouwen, Bouwmeesters, wichelaren, wijsgeeren, priesters. Hij hoorde hen allen spreken door elkaâr, in allerlei talen.

- Het is het begin.
- Het begin van het einde.
- Het is beter te staken.
- Het is beter den Bouw te staken.
- Twee eeuwen geleden begon het zoo.
- Toen staakten zij...
- Toen besloten zij den Bouw te staken.
- Zoo wij staken, waar zullen wij blijven...!
- De weg door de woestijn is lang.
- De zondvloed, o wonder, drenkt de woestijn.
- De bergkimmen zijn onzichtbaar door de blanke wateren.
- Dat wij ons opmaken, met karavanen!
- Het is nog tijd...
- Het is nog tijd...
- Neen, het is al te laat... Offeren wij Baäl!
- De wateren vermeerderen!
- Ze stroomen als bergstroomen van de trappen af, naar de lagere terrassen.
- Hoor den heiligen donder!
- Zie het heilige vuur! Het valt loodrecht uit de vertoornde hemelen.
- Op, op! De karavanen...
- De woestijn door!

Een heldere lach klonk, als een zang. Het was de Opperbouwmeesteres.

- Ik blijf! zeide zij, en lachte. Bouwmeesters, waar is uw moed? Zoodra de wolken zich grauw stapelen, zoodra de onwederen losbarsten..., waar is uw moed...? Zijn wij één steen hooger dan onze voorvaderen? Al is Babel breeder, is het hooger? Al breidden zich alle terrassen uit, al breidde zich het Fondament horizonwijd... bouwden wij Babel één steen hooger...? Ik blijf,

Bouwmeesters, en treft Baäls toorn mij... welnu, dan treft hij mij hooger in mijn torenpaleis, dan te midden der vluchtende karavanen, die de stormwinden verwaaien zullen...!

Maar zij hoorden haar al niet meer. De donder was weggerateld, de hemel wrong zich bloot uit de wolken. Een valsche schuine zonnestraal schoot over de treden voor het paleis...

In de straten woelde de menigte razend. De wichelaars voorspelden, de priesters dreigden; de wijsgeeren verklaarden, dat *zij* het wisten. Naar alle kanten stroomde het volk uit, nu de wateren ophielden te stroomen. En dol, als in een verschrikking, ijlde het meê, met het water, dat de trappen afklaterde...

Karavanen poogden zich te vormen... De drijvers geeselden de halsstarrige kemelen, al zwaar bepakt, om ze de treden der straten te doen afgaan... Het volk drong achterop, de beesten struikelden, en honderden vertrapten honderden...

Op de lagere terrassen vluchtten de menigten. Zij waren als zwarte stroomen van duizenden, zij waren als verslagen legerhorden, die de razende verschrikkingen voortjoegen. De hemel blauwde aan, de zon straalde uit, als in de glorie van Baäls zege, en scheen over zijn slagveld met de honderdduizenden...

Van de laagste terrassen joelden, woelden, drongen, dwongen de schreeuwende menigten de woestijn in met dwarrelende karavanen, tot de woestijn zwart streepte van de vluchtende millioenen... Zij geeselden de kemelen, zij hieven de handen, en zagen om, of Babel nóg rees... Het rees, het rees ontzaglijk onverwoestbaar en monsterachtig, met zijn vluchten van terrassen naar boven, naar zijn opperste heiligdommen, en, uit de woestijn gezien, vulde het geheel den hemel met een opwoekering van monument en scheen het, plotseling, alsof met nog een ènkele treê of terras het zoû reiken aan de poort van dien overmeesterden hemel toe.

En toen het zoo breed en zoo machtig en hecht scheen, en zoo hoog, zoo hemelhoog hoog, toen aarzelden velen, en velen keerden de kemelen weêr om, naar boven... Maar de meesten verspreidden zich naar alle richtingen, vluchtende naar de lagere steden der menschen...

XIX

‘De toren rees uit het bloed... altijd!’

- Cyrus! riep Idonia. Allen gaan, maar blijven wij! Hun lafheid jaagt hen voort, maar zij zullen omkomen in de woestijnen. Cyrus, blijf mij bij! Machteloos lag je, en Babel stond op je krakende borst, Babel legerde op je hart en ik heb je gered van Babel! Blijf mij nu bij, en red mij van Babel en Baäl en wij zullen samen triomfeeren... De wichelaren, de wijsgeeren, de priesters, zij voorspellen allen den toorn van Baäl, zij voorspellen het einde, zij hebben geraden de staking... omdat het regent, omdat het weêrlicht...!

Haar lach klaterde door de zuilen heen.

- Omdat het regent, omdat het weêrlicht...!! Maar Baäl is bang, omdat de menschen hem naderen... Welke elementen zullen hen tegenhouden! Het water stroomt Babel af en moge spoelen aan zijn trappen, en het vuur, al treft het paleizen, torens, terrassen, kan nooit geheel Babel vernietigen... Het werd nooit vernietigd, het breidde zich eeuwig uit... En al zal het niet hooger reiken, Cyrus, het is onverwrikbaar... Kom meê...

Zij wenkte hem en hij volgde werktuigelijk. Zij ijlde vooruit de portieken door, de pleinen over, een terras op, dat zich uitstrekte als een vlakte van marmer. In het midden verhief zich een lange, ranke, ronde toren...

- Cyrus, kom meê!

Zij vatte hem bij de hand en haar lach klaterde over het wijde terras. Zij scheen hem een tooveres, zij scheen hem een godin. Als een reine lelie groeide de toren naar boven, ranke stengel van hemelverlangen.

- Cyrus, kom meê!

Zij trad binnen de toren, trok hem de wentelende trappen op. Als met een duizeling trok zij hem meê, altijd meê, en hij volgde haar als langs een meander van willoosheid en betoovering. Hoe lang hij haar volgde, wist hij niet, maar hij volgde haar altijd,

altijd. Zij hield zijne hand in de hare, zij ijlde op langs de kurketrekkerende arabesk van de trappen en hij volgde haar, altijd, altijd. Nu was het hem geen loopen meer, nu was het zweven langs een spiraal. Hij had zichzelven geheel verloren: hij was niets meer dan iets wat haar volgde, altijd, altijd. Haar lach klaterde en schonk hem een dronkenschap in... Eindelijk woei de lucht om hem heen, zij stond stil, hij stond stil en viel tegen haar hart.

Zij omhelsde hem vast en steunde hem.

- Zie uit! wees zij als een godin.

Aan alle kanten, om Cyrus en Idonia, snelden, ijlden, vluchtten de trappen van Babel naar beneden, maar het Fondament waasde weg in den mist van den afgrond; lichte grauwe wolken sluierden uit beneden hen, over de terrassen, die zij hadden verlaten; de woestijn was tusschen de neveling der bergen niet meer dan een vale vlek; de bergen zelve waren alleen als een enge cirkeling zichtbaar en over hunne toppen heen vloden de berglanden golvende weg, naar verre, verre streken, naar onbereikbare kimmen, naar beangstigende droomverhevelingen. En een rilling doorvoer Cyrus, want de wereld was zoo wijd, Babel was zoo hoog, en de hemel bleef zoo onbereikbaar, dat alles ijdelheid scheen en kinderkleine hoogmoed... en hij zwaar op zijn hart de wanhoop torste.

Toen maakte Idonia, heffende hare hand, een heilig teeken, terwijl Cyrus nog leunde tegen hare borst... En langs alle trappen, als mieren klein, wriemelden, op dit teeken, Idonia's duizende slaven terug naar den voet van de toren op en hare eigen Bouwmeesters bevalen het werk...

En Cyrus voelde een duizeling of de slanke toren zoû rijzen, terwijl Idonia's lach klaterde... De toren rees hem als een leliestengel, die uitbloeide naar de zon... De toren rees; de cirkel der bergen, ver, laag, vernauwde zich tot een engen ring rondom de vage vlak van de woestijn; de wolken dreven dichter en dichter over de verlatene terrassen, en de toren rees, rees altijd, uit de wriemeling van slaven, hooger...

De blanke toren rees... Ginds, diep, laag, ging de zon onder en

straalde uit als een stille brand... En in den weêrschijn van dien brand zag Cyrus, dat de blanke toren purperde... Hij zag de toren purperen, maar het purper leekte van hare ronde wanden, als een zinkende tappeling van bloed...

Cyrus sperde de oogen open en zag, dat de opbloeiende leliestengel der toren droop van bloed, stond in bloed, groeide uit bloed: een poel van bloed gloeide het terras van Idonia's paleis, en zooals het water des hemels gestroomd was van de trappen van Babel, stroomde nu van die trappen een breede val van bloed, die rooskleurig uitsmolt in de lage nevelen, als met een bloei van wolkige rozen...

En Idonia's toren rees uit het bloed, altijd, haar hand heffende het heilig teeken...

XX

‘Eeuwig rijzen, eeuwig bloeien...’

Toen schudde Cyrus zich los uit die betoovering, en hij richtte zich op, maakte Idonia's armen rondom zich los, als verbrak hij een toovercirkel en hij vroeg:

- Idonia, wat is dit?

Haar lach klaterde.

- Dit is niets, zeide zij; dan Babel. Het is niets dan de kunst der Bouwmeesters, die van eeuwen her mijn erfdeel is.

- Idonia, is dit toover??

Zij lachte en streek met haar hand liefkoozend over zijn voorhoofd.

- Het is niets, herhaalde zij met hare stem, als een klank van lieren. Laat het klaar worden in je, Cyrus. Zie uit, zie neêr, en oordeel. Het is niets... Mijn Bouwmeesters bouwen voort, omdat ik hen beval... Zie, de ivoren cylinders van mijn toren glijden op en over en uit elkaâr...

Hare armen omvatten hem weêr als in een nauweren toovercirkel.

- Idonia, ben je Astarte? Idonia, is dit de toren, van welke Myrrha mij vertelde? Is dit de toren van Astarte?

Zij lachte, zij lachte klaterend.

- Laat het zoo zijn! Laat mij Astarte wezen, zooals je me eenmaal Astarte hebt gezien... Laat mijn sterrensluier altijd wemelen om mij heen. Laat dit de toren zijn van Astarte, de toren van welke zij beneden vertellen. Laat ons de illuzie leven, Cyrus. Wees Baäl, ik ben Astarte... Zie, wij zijn goden en wij blikken lachende naar de werelden beneden ons, die de onze zijn... Zie, onze lach maakt den hemel klaar... Een zwaai van onze handen heeft de wolken verspreid en de zon is onze eigen klaarte...

- Idonia, wij rijzen uit bloed... Hoor, Idonia, als een zee spoelt het bloed, als een zee woelt het, daar beneden... Zijn mijn ooren dan schelpen, Idonia...? Wat hoor ik de klacht nu weêr, suizende... Wat davert zij nu weêr aan van omlaag, bruisende tegen de hemelen, druischende tegen ons aan... Idonia, de klacht druischt tegen ons aan...! Wees dan Astarte, Idonia, en verstom de stemmen der honderden duizenden...

Haar lach klaterde.

- Dat is niets... zeide zij, streek als balsemde zij, over zijn voorhoofd. Dat is niets, mijn god, dan het gonzen van onze slaven, dan het ruischen van onze menschheden... Dat is niets... Laat het klaar worden in je, o god!... Zie niet meer beneden, luister niet naar de duizende duizenden... Wees god; een god kent geen medelijden! Kan het anders, dan dat mülioenen klagen en ruischen, als wij rijzen boven hen uit; dan dat zij vergruizen, als wij torenen en vergoddelijken over hen heen...? Aan ons is de macht, de glans, aan ons is het Ideaal...! Bouwden wij niet het Ideaal met sporten van marmer en zullen wij het niet bouwen met sporten van glans...! Naderden wij niet eeuwig den hemel en zijn wij nu niet goden zelve... Laat het klaar worden in je, o god...! Ons Ideaal rees als een toren op uit de ellende van millioenen, onze toren bloeide als een hemellelie uit het bloed van millioenen, maar ons Ideaal rees op, onze lelie bloeit... Mijn god, hoor naar de wijsheid, die al wisten mijne voorvaderen: het Ideaal zal eeuwig rijzen uit de el-

lende van nog meer millioenen; onze toren zal, als een lelie, eeuwig bloeien, hooger bloeien uit het bloed van milliarden! Eeuwig rijzen, eeuwig bloeien, uit ellende eeuwig, en eeuwig uit bloed! Ellende eeuwig, eeuwig bloed! Cyrus, laat zijn, wat is. Rijs op uit je medelijden! Cyrus, wil niet het noodlot wringen, als ware het een staaf van ijzer! Cyrus, mijn god, hoor naar de sterren, en hoor niet naar wat klaagt van omlaag. Cyrus, mijn god, kom meê!!

Haar lach klaterde, als een slag van wreede cymbalen en hij zag haar nu plotseling als Astarte weêr, maar zonder eenige lieflijkheid van duive, of van star; hij zag haar hard als een goudstralende hoogmoed... En weêr voerde zij hem meê, verder en hooger... Want uit de slankheid der toren beschreef zich, als een gouden regenboog, een wijde luchtbrug over Babel. Zij ijlde, zij voerde hem meê, zij sleepte hem op de luchtbrug...

XXI

‘De handen der milliarden...’

Het was als stonden zij boven op een regenboog, die zich welfde over een berg van bouwwerk. Babel was onder hen, in dit stralende licht van den middag, als een gebergte; de trappen kartelden op als wegen; de terrassen strekten zich uit als valleien en hieven zich op als hooglanden en vlakke bergtoppen; de paleismassa's rezen als blanke rotsgesteenten; de torens staken omhoog als pieken en punten... Maar zij beiden overheerschten heel Babel, in het midden van hun welvende brug, op het hoogste punt van hun regenboog. En nu Cyrus opzag, bespeurde hij met ontzetting, dat Babel niet hooger rees! Het rees niet hooger dan dit hoogste punt van de luchtbrug, en het scheen hem onmogelijk toe, dat het ooit hooger zoû rijzen... De heerlijke luchtbrug rustte op twee blanke torens, de eene gelijk aan die welke hij aan Idonia's hand was opgegaan, maar hooger scheen geen Bouwmeester ooit vermocht te hebben te bouwen.

- Idonia, is Babel niet hooger?

Haar lach klaterde als een slag hem in zijn gezicht.

- En wat dacht je, mijn god? Dat Babel hoog was? Dat de Bouwmeesters edel zijn, en hoog bouwden hun Ideaal, in edelen hoogmoed tot Baäl toe, als waren zij in glans zijn broeders en in macht zijne gelijken...? Cyrus, god, wees geen kind meer! Zie, wij zijn hier, wij hebben bereikt dit punt van macht, dat zoo hoog is, dat niemand dan de opperste Bouwmeesters het mogen en kunnen bereiken langs de twee blanke mysterie-torens... Maar Cyrus, of wij nu hooger nog bouwen, en op deze brug bouwen een nieuwe toren... Cyrus, wat zoû het baten...! Cyrus, mijn god en mijn herder, meende je waarlijk, mijn Cyrus, dat Baäl met torens te naderen is...? Ha ha! - en haar lach klaterde als een spot door de ijle, hooge luchten; zoo denken zij, beneden! Zoo stormen zij, stomme bruten, vaag begeerig naar glans en naar hoogte, met hun karavanen de trappen op van het Fondament; denkend, Babel is hoog; op, wij willen Babel op, wij willen hoog, wij willen hoog, tot Baäl! Op die hooge terrassen is geen honger, denkt de een; op die hooge terrassen is geen smart, denkt de ander! Op die hooge terrassen is liefde, denkt de een; op die hooge terrassen is macht, denkt de ander! En zij zien de Bouwmeesters torenen, in den glans van het Ideaal, die niets is dan de verheveling van dier bruten eigene zelfverblinding! Cyrus, kind, word wijs! Dit punt is hoog, maar dit punt is niets dan de hoogste welving van een brug door de wolken. Die torens zijn hoog, maar die torens zijn niets dan marmeren schachten en marmeren treden. En mijn paleis, Cyrus, is hoog genoeg; mijn tuinen zijn even mooi als de sterreperken van Astarte, en onze liefde, Cyrus, was vuur in onze aderen, en niet het zelfbedrog van de Idee! Cyrus, kind, word wijs... Er is niets, er is niets! Babel is niet hoog, de Bouwmeesters zijn niet edel en het is alles domme hoogmoed en zelfbedrog... Maar zij bouwen steeds voort, de Bouwmeesters, omdat zij anders verliezen zouden hun macht, hun kracht, en de glans, die straalt om hen heen in het oog van de domme menigte! Zij zeggen hoog te willen bouwen, zij zeggen, tot Baäl toe, maar zij denken niet aan

hoogte en niet aan Baäl, en zij lachen om de verblinding der menigte... Verblind, wordt de menigte hun tot slaven... Cyrus, zonder mij, was je slaaf!! Ha, ha, Cyrus, blik nu in de zielen dier Bouwmeesters, die je eens hebt bewonderd als koningen! Zie je hun eigenbelang, en zie je hun ontzaglijke huichel? Zij bouwen Babel niet hoog, zij bouwen het breed, om vast te staan... En zijn zij zelve verblind, dan worden zij zelve slaaf! Cyrus, zonder mij, was je slaaf! Maar ik heb niet gewild, omdat je mijn gril was!... Van deze ijdele hoogte toon ik je de laagte van Babel! Blik, Cyrus, er in nog één oogenblik, en dalen wij in ons paleis... Zie de wolken naderen van de bergen! Het onweêr nadert, Cyrus, het onweêr, dat de Bouwmeesters vreezen! De toorn van Baäl nadert, Cyrus, zeggen de Bouwmeesters, bang voor hun eigen hoogmoed, hunne zelfzoeking en hun huichel! Maar ik vrees geen regens en weêrlicht! Stroomde het niet eeuwen van Babel af, en vlamde het niet eeuwen om Babel rond! Het spoelt af van zijne trappen, het trof nooit deze torens en deze brug! Ik vrees het niet, ik vrees het niet! Ha ha, Cyrus, zij vreezen Baäl!!! Maar Cyrus... er is geen Baäl, en Astarte, Cyrus, ben ik! Wees Baäl dan, bliksem, vlam uit, bemin mij! Kom, daal meê in mijn paleis! Kom Cyrus, wat langer te toeven hier, nu de wolken naderen van de bergen...

- Idonia, ik zie naar beneden... In de schaduwen, die de naderende wolken neêrslaan op de terrassen van Babel, zie ik de wriemelende lijnen van wegvluchtende karavanen... Nu de Bouwmeesters vluchten, Idonia, vlucht de brute menigte achter hen aan... Zij vluchten allen, Idonia... en over een eeuw keeren terug hunne kinderen en kindskinderen, om Babel te bouwen in zelfzoeking en huichel, om Babel meê op te gaan in verblinding...?? Ja, Idonia, er is niets, er is niets...! Er is niets dan walm, waas, wolk, verheveling! Er is niets, er is niets! Er is niets dan zichzelven te zoeken, en de zelfzoeking te beguichelen met glans! O, laagte van Babel, o toren van laagte! Opbouwing van kleinheid, o, minheid, o minheid! O, ellende van Bouwmeesters, o zielen van slechtheid! O zielen van leêgheid, van kagheid, van niets... O Bouwmeesters, die wij zagen als zielen van glans... zij zijn zielen van slijk, van

vuil! Vloek over hen, en dondere hun eigen ellendige bouw van schijngrootheid en schijnglans neêr op hun miserabele lijven!... Stil, Idonia,... Bouwmeesteres, Astarte! Stil!! Zie naar beneden... Zij vluchten niet allen... Want geketend aan de bouwsystemen en-stelselen... zijn de slaven, de milliarden... Zie Idonia,... Bouwmeesteres, Astarte! Zie, aan hunne ketenen rijzen zij de smeekende handen omhoog... naar den hemel, naar Baäl... Haha... die niet is... die *ik* ben, naar Astarte, Idonia... naar jou...! Naar niets dan onverbiddelijkheid, zelfzoeking en medegehuichel... Kom, Astarte, godin, luisteren wij niet naar de duizende duizenden, die wij verguizen, om ons te vergoddelijken over hen heen, boven op onze ivoren torens, boven op onze regenbogenende luchtbrug... Gaan wij binnen in ons paleis... Maar wij kunnen niet gaan, Idonia, want zie die wolk van handen, *zie* die handen, die milliarden handen, die rijzen naar boven, krampvingerend om iets van genade, om iets van ons goddelijk medelijden, waaruit wij tot god zijn gegroeid...! Idonia... Bouwmeesteres, Astarte... de handen bereiken ons weldra! Wij kunnen niet gaan, wij kunnen niet gaan, want de handen zullen ons grijpen...! Zij smeeken niet meer, zij grijpen ons en... zij worgen ons!!

Zij slaakte een luiden gil, want Cyrus, als krankzinnig, sloeg de vuisten om haar hals. Zij wilde zich loswringen, maar vaster schroefden zijne vuisten...

- Neen, Idonia, er is geene redding! Want de handen... de handen der milliarden rijzen en rijzen, en smeeken niet meer... maar worgen ons!!

Hij worgde haar... Hare oogen puilden uit als met een bovenmenschelijke verschrikking... En zij stierf in het gevaar, waarmeê zij had gespeeld; zij verschroeide in de vlam, die zij in hare handen had willen wringen...

Toen viel het vuur uit den hemel, en de donder rommelde als de lach der goden.

Epiloog

‘Astarte's traan...’

- Baäl... Baäl... Baäl!

Over de azuren glansvloeren, als over een blauw ijs, ijlde-aan de godin met uitgestrekte armen... Haar roep tot den god was een lach, en waar hij te peinzen zat te midden zijner zonnen, leende hij goedmoedig het oor tot haar... Nu schaterlachte Astarte zoo, ijlende steeds en met uitgestrekte armen, dat geheel het paradijs weêrtrilde van haren klaterenden lach en een lichte donder ratelde... Haar goddelijke tred danste over den starrenvloer en hare sluiers wuifden als wind de wolken weg...

- Baäl... zie! schaterlachte luid de blijde godin, de parelblank glanzende Astarte, en zij weende tegelijkertijd van geluk. Mijn uitverkoren zoon daalt...! Hij weêrstond het lied mijner starren, hare goudzingende verlokking, Baäl, en zijn hoogmoed lag koud op zijn hart, tot zijn ziel bevroor in dien zwarten nacht van zijn bovenmenschelijken weedom en wanhoop! En nu, Baäl, hij daalt...! Hij stijgt niet meer: al is er nog weemoed in zijn koude ziel, zij ontdooit in de weldadige zaligheid zijner allermenschelijkste nederigheid! Hij daalt, Baäl, hij gaat terug tot de honderdduizenden, millioenen, milliarden... hij gaat en zijn handen zijn open, zijn ziel is open, om hen te ontvangen! Baäl, purperen anemonen laat ik ontbloeien uit de zee van bloed om Babels torens spoelende; Baäl, een nieuwe menschelijkheid is, als een purperen anemoon, ontsproten op het harde graniet van Babels hoogmoedige treden: Baäl, er bloeit het Medelijden! Baäl, er bloeit het Medelijden! O, machtige god, verschroei het niet met uw zengende glorie's, en laat het mij

besproeien, o machtige god, met mijn traan...!

Toen knielde de zachte godin, de parelblank glanzende Astarte, neêr aan de gouden voeten van Baäl, die troonde in zijn zeven zonnen, in zijn eigen zonnestralen, die ver weg schoten over de azuren vloeren heen, - en uit hare ambrozische oogen drupte de dauw op Babel...

Nice, Oct. 1900-Febr. 1901

Verantwoording

In oktober 1900 vestigden Couperus en zijn vrouw zich in de 'Villa Jules' te Nice. Daarvandaan schreef Couperus op 28 oktober aan zijn uitgever, L.J. Veen: 'Zoodra ik wat op orde ben, ga ik beginnen aan *Babel*, heel rustigjes aan.'[1] Twee weken later maakte hij opnieuw melding van het verhaal, dat hij Veen voor het volgende jaar aanbood. Omdat zijn roman *Langs lijnen van geleidelijkheid* enkele maanden eerder bij de voorpublikatie in *De gids* hevige verontwaardiging in de pers had veroorzaakt, zou hij tijdens het schrijven van *Babel* 'een beetje denken aan Hollandsche preutschheid'.[2]

Couperus stelde Veen voor zijn nieuwe verhaal na voltooiing onmiddellijk, zonder voorpublikatie in *De gids*, uit te geven.[3] Veen antwoordde op 17 november 1900 dat hij graag de primeur van *Babel* wilde hebben. Hij suggereerde dat de redactie-secretaris van *De gids*, J.N. van Hall, 'wat bang' geworden was door de negatieve reacties op de voorpublikatie van *Langs lijnen*: 'Hij krijgt leelijk op z'n kop in verschillende bladen.'[4] Couperus reageerde twee dagen later: 'Als het zoo was, dan zoû *Babel* coûte que coûte in *de Gids* moeten verschijnen, want ik ben niet van plan me op den kop te laten zitten door de absurde preutschheid van ons publiek. Maar Van Hall schreef mij er zelve *niets* over [...].' Cou-

1 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*. Ed. H.T.M. van Vliet. Amsterdam/Antwerpen, [1987]. p. 24-25.
2 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 26. Vgl. de 'Verantwoording' in: Louis Couperus: *Langs lijnen van geleidelijkheid*. Utrecht/Antwerpen, 1989. Volledige Werken Louis Couperus [dl.] 16. p. 250-252.
3 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 28.
4 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 28.

perus meende terecht dat ‘dat stormpje’ wel zou luwen.[5] Veen wilde het boek ook liever ‘inédit’ hebben in verband met de dan te verwachten betere verkoopresultaten. Hij vroeg Couperus in januari 1901 of het boek voor het najaar af zou zijn.[6] Op 24 januari antwoordde Couperus. ‘*Babel* was al een maand geleden af.... Maar ik was er niet tevreden over en heb het heele verhaal overgewerkt en nu wordt het goed. Mocht ge het dus in het voorjaar willen uitgeven, dan kan dat; anders zullen we maar er meê wachten. Ik zal de *Gids* er niet over schrijven. Het is iets als een droom, een cauchemar, maar anders erg braaf geschreven. Maar het is geen roman groot-type, zullen we maar zeggen: eerder type *Psyche-Fidessa*: ik denk van grootte daar tusschen in, maar daar ik het nu heelemaal overwerk, kan ik het nog niet zeggen.-’[7]

Het herschrijven kostte Couperus moeite. Hij had ook al weer plannen voor ander werk, schreef hij Veen begin februari 1901, maar eerst moest ‘*Babel* af en goed zijn, en het is een moeilijk ding. [...] Over een paar weken zal het wel heelemaal af en in orde zijn.’[8] In verband met de andere plannen wilde Veen *Babel* nog dat voorjaar uitgeven.

Op 12 februari was *Babel* voltooid. Omdat Veen het verhaal als primeur kreeg, liep Couperus het honorarium van een voorpublikatie mis. Hij vroeg daarom het hoge honorarium van ƒ1500,- voor de eerste druk en ƒ800,- voor elke volgende druk.[9] Toen het boek een maand later gezet was, besloeg het volgens Veen maar negen bladzijden meer dan de eerste druk van Couperus' sprookje *Fidessa*.[10] Couperus had voor dat boek ƒ700,- gekregen, en dus wilde Veen voor de eerste druk van *Babel* niet meer geven dan

5 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 29.
6 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 34.
7 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 35.
8 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 37-39.
9 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 40-41.
10 De eerste druk van *Fidessa* telde 121 bladzijden en IV bladzijden voorwerk; volgens Veen was *Babel* maar iets groter. Hij had waarschijnlijk niet de aparte bladzijden meegerekend waarop de motto's stonden; de eerste druk van *Babel* telde uiteindelijk, mèt motto's en voorwerk, 199 bladzijden.

ƒ900,- en ƒ550,- voor de volgende drukken.[11] Couperus ging met het bedrag voor de herdrukken akkoord maar vroeg ƒ1250,- voor de eerste druk. Hij kreeg uiteindelijk zijn zin.[12] *Babel* verscheen in juni 1901 bij uitgeverij L.J. Veen te Amsterdam.

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de novelle *Babel* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

A. een manuscript: een volledig kopijhandschrift van de hand van Couperus. Het bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (sig. C.383 H.1).[13]

Het kopijhandschrift bestaat uit 68 bladen van eenzelfde formaat, die eenzijdig zijn beschreven.[14] Het is als volgt samengesteld: een ongenummerd blad met het opschrift '*Proloog*', een genummerd blad 11, een ongenummerd blad waarop hoofdstuk 1 begint, en genummerde bladen 2-66.15 Bij het manuscript bevindt zich een gelinieerd dubbelblad, waarop Couperus met paarse inkt heeft geschreven: '*Babel*. (Oorspronkelijk manuscript, zoo ver het bestaat: het eerste gedeelte is dikwijls overgewerkt en verscheurd. -) L.C.' Het kopijhandschrift is door Couperus samengesteld uit de bladen van de verschillende versies van het verhaal. Het bevat veel doorhalingen, verbeteringen en aanvullingen. Er zijn verschillen in ductus. De bladen zijn beschreven in paarse en

11 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 41-42.
12 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 43-44.
13 Het handschrift maakt deel uit van de collectie die de erven-Veen in 1961 aan het Letterkundig Museum hebben overgedragen. De bladen 65 en 66 met de kopij van de 'Epiloog' van *Babel* bevinden zich tussen de bladen van het kladhandschrift van *De boeken der kleine zielen; De kleine zielen* (bladnummers 95 en 96). Couperus had de versozijden van de bladen 65 en 66 waarschijnlijk al weer gebruikt voor *De kleine zielen* toen Veen hem het manuscript van *Babel* vroeg; hij heeft ze toen niet meer bij het oorspronkelijke manuscript van *Babel* gevoegd.
14 Op de achterkant van blad nummer 11 staat de aanhef voor de proloog; op de achterkant van blad 53 staat een hoofdstuknummer.

blauwe inkt; enkele aanvullingen zijn in potlood.

Op 30 april 1901 vroeg Veen aan Couperus: ‘Hebt ge de origineele copie nog bewaard van Babel? Zoo ja, gooi ze niet in den prullemand maar geef ze liever aan mij.

‘Dit laatste is echter wat veel gevergd en daarom schrijf ik het *ronduit*. Zend mij de copie en hebt ge iemand op het oog om die cadeau te geven doe het dan, maar laat ik er dan een band voor maken, dan blijft ze ten minste bewaard. [...]

‘Ik druk dan de stempel van den band op het voorplat.’[16] Couperus beloofde hem het manuscript. Veen ontving het eind juli 1901. Hij liet er door binderij Brandt en Zn een omslag omheen maken met op het voorplat de bandtekening van de boekuitgave.[17]

De tekst van het kopijhandschrift wijkt inhoudelijk nauwelijks af van de gepubliceerde versie van het verhaal. Het gaat om enkele kleine, in hoofdzaak stilistische, varianten. Deze veranderingen zal Couperus tijdens de correctie van de drukproeven hebben aangebracht.

B. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Babel*. Amsterdam, L.J. Veen, [juni 1901]. Met een bandtekening van Jan Toorop.[18]

De boekuitgave van *Babel* is gezet naar het handschrift van Couperus. Toen in februari 1901 bleek dat Couperus voor het najaar al plannen had voor nieuw werk, wilde Veen *Babel* nog dat voorjaar uitgeven. Twee boeken tegelijk laten verschijnen zou de verkoop nadelig beïnvloeden. Omdat de aanbieding aan de boekhandels op korte termijn moest plaatsvinden, vroeg hij Couperus direct kopij te sturen: ‘Er is een boel meer mee te doen dan alleen drukken, binden en verzenden. Het geheele land moet bereisd

16 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 49-50.

17 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 52 en 59. Het manuscript wordt in deze originele omslag bewaard in het Letterkundig Museum te Den Haag.

18 Vgl. E. Braches: *Het boek als Nieuwe Kunst 1892-1903; Een studie in Art Nouveau*. Utrecht, 1973. p. 138, 177, 281n, 282.

worden [...]. Het boek kan in één week gezet zijn.'[19] Op 12 februari 1901 schreef Couperus aan Veen: '*Babel* is klaar, en ik zal u in enkele aangeteekende brieven de copie zenden: telegrafeer mij dan dadelijk: *reçu*, dan weet ik dat het in orde is. Het manuscript in deze lezing is unicum, als het ms verloren ging, was de boel weg.

'[...] Ieder hoofdstukje heeft een motto, dat het motief aangeeft van dat hoofdstukje; zouden die niet op afzonderlijke bladzijden vóor ieder hoofdstukje kunnen gedrukt worden; dat zou ik wel gaarne hebben.'[20] Op 28 februari zond hij Veen het slot van *Babel*, 'met een schema volgens welk ik gaarne de eerste bladzijden gedrukt had. Ook had ik liefst de Proloog en Epiloog (daar waar de goden optreden) gedrukt met een *grootere* letter dan die van het verhaal zelve.'[21] Veen heeft deze voorstellen van Couperus laten uitvoeren.

Veen zond de ontvangen kopij telkens direct aan drukkerij Thieme om het boek zo snel mogelijk te laten zetten.[22] Op 14 maart had Couperus alle proeven in zijn bezit.[23] Hij stuurde ze op 26 maart gecorrigeerd terug. De revisieproef zond hij op 12 april terug. Op 16 april kreeg hij van een deel van het boek nog een tweede revisie.[24] Eind mei 1901 was *Babel* geheel afgedrukt.[25]

Couperus stelde Veen in februari 1901 voor Jan Toorop te vragen de bandtekening van *Babel* te maken.[26] Toorop had eerder de band van *Psyche* en een tekening voor de 'pracht-uitgaven' van Couperus' sprookjes *Psyche* en *Fidessa* gemaakt. Veen schreef op

19 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 39.
20 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 40-41.
21 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F.L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. 1: *1890-1902*. Dl. 11: *1902-1919*. In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. 1, p. 193.
22 Brieven van Veen aan Thieme, gedateerd 16 en 22 februari 1901, in het archief-Veen (Letterkundig Museum te Den Haag).
23 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 41.
24 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen*, p. 196; Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 45-47.
25 Drukkerij Thieme zond eind mei de laatste afgedrukte vellen naar binderij Tenthoff. Brief van Thieme aan Veen, gedateerd 28 mei 1901, in het archief-Veen.
26 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 41.

16 februari aan Jan Toorop: ‘Ik heb een derde sprookje van Couperus. Wilt ge daar de teekening voor den band van maken? Ik kan dit alleen wanneer ik *rekenen mag*, de teekening binnen de 14 of 20 dagen in mijn bezit te hebben.’[27] Toorop wilde het graag doen, maar kon het niet binnen de gestelde termijn. Desondanks heeft Veen hem gevraagd de tekening te maken. Op 21 februari liet Toorop weten het ontwerp niet eerder dan 10 maart af te kunnen hebben.[28] Half maart berichtte Veen Couperus dat Toorop met de band bezig was, ‘[...] maar o wee die is zoo langzaam en vol beloften. Ik vrees weer het ergste. Het zal weer fluiten worden’, en een week later schreef hij: ‘Toorop nog niets gemaakt, beroerd dat wachten voor een zaakmensch.’[29] Op 21 maart had Toorop het ontwerp nog niet af. Hij schreef Veen: ‘Ik ben zoojuist aan de teekening begonnen en hoop die binnen eenige dagen gereed te hebben.’[30] Twee weken later was het ontwerp eindelijk af: ‘Heden heb ik je de teekening voor de band Couperus gezonden. Ik hoop dat die u bevalt. Het is een forscher band dan de vorigen en stelt een figuur uit het Proloog voor. Het zou mooi te drukken zijn in donker oranje op crême linnen of mooi groen op crême linnen. Probeer maar eens en laat mij zien. Of lila. - Ziet maar eens. [...]

‘Ik hoop nu dat de band nog goed op tijd is. *Tot mijn grootste verwondering*.’[31] Couperus was benieuwd naar de band: ‘Wordt *Babels* omslag en band mooi? Me dunkt Toorop heeft wel keus genoeg uit de motieven van het boek, om iets origineels te maken! Het is iets als een droom, een cauchemar: mijn vrouw was doodmoê, toen ik haar *Babel* had voorgelezen!!!’[32] Veen antwoordde dat hij de tekening wel aardig vond, maar dat zij hem te veel deed

27 Brief in het archief-Veen.
28 Vgl. brieven van Toorop aan Veen, gedateerd 18 en 21 februari 1901, in het archief-Veen.
29 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 42 en 44.
30 Brief in het archief-Veen.
31 Brief van Toorop aan Veen, gedateerd 3 april 1901, in het archief-Veen.
32 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 45.

denken aan Toorops bandtekening van Henri Borels *Een droom* uit 1899.[33]

De modelbanden van *Babel* werden eind april gemaakt door binderij Brandt en Zn. De binder verzocht Veen: '[...] den heer Toorop het oordeel over de uitvoering te vragen en wel om reden dat wij er bepaalde fouten in hebben gevonden waarvoor de stempel zeker terug *moet*, maar dan zouden wij éérst ook wel het oordeel van den heer Toorop willen hooren [...].'[34] Veen stuurde de modelbanden aan Toorop en vroeg hem naar zijn voorkeur.[35] Toorop vond 'de bruine band mooier dan de geele, maar sommigen houden van geel en sommigen van bruin. - Vrije keuze.'[36] Uiteindelijk werd voor een bruine kleur gekozen. Toorop ontving voor zijn ontwerp ƒ50,-.[37]

Couperus was evenmin als Veen erg enthousiast over de band: '*Babel* ziet er netjes uit; geen drukfouten; de band is wel wat cliché Toorop: "hij kan dat nu zoo en ik weet dat hij het zoo kan", maar het is toch "nog al aardig". Meer niet. [...] Die dame is zeker "Astarte met uitgestrekte armen."'[38]

De oplage van de eerste druk van *Babel* was 3000 exemplaren.[39] Veen liet 1500 exemplaren innaaien en 1500 exemplaren binden.[40] De eerste anderhalf jaar werd het boek goed verkocht; daarna liep de verkoop sterk terug.[41]

33 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 47.
34 Brief van Brandt aan Veen, gedateerd 29 april 1901, in het archief-Veen.
35 Brief van Veen aan Toorop, gedateerd 29 april 1901, in het archief-Veen.
36 Brief van Toorop aan Veen, ongedateerd, in het archief-Veen.
37 Brief van Veen aan Toorop, gedateerd 11 juni 1901, in het archief-Veen.
38 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 57.
39 Het oplagecijfer is ontleend aan brieven van Thieme aan Veen, gedateerd 10 en 28 mei 1901, en van Veen aan Thieme, gedateerd 29 april 1901, in het archief-Veen.
40 Brief van Veen aan binderij Tenthoff, gedateerd 6 mei 1901, in het archief-Veen.
41 Volgens de inventarislijst voor de brandverzekering (in het archief-Veen) was de voorraad in de jaren 1902-1906 achtereenvolgens: 1040, 870, 822, 801 en 780 exemplaren.

Couperus wilde van *Babel* geen presentexemplaren laten verzenden: ‘Het wordt den laatsten tijd zoo eenvoudig weg als een verplichting beschouwd, en niet als een beleefdheid, dat ik nauwlijks een dankje krijg, en ik maak dus grève, en laat den volke weten, dat ik voortaan *geene* presentex. meer zend.[42] Hij maakte enkele uitzonderingen, waaronder een voor zijn vriend Jhr. J.H. Ram.[43]

Van de eerder verschenen sprookjes *Psyche* en *Fidessa* had Veen een zogenaamde ‘pracht-editie’ laten maken, op groot formaat met een tekening van Toorop. Waarschijnlijk is hij dit met *Babel* ook van plan geweest. Toorop schreef op 14 januari 1902 aan Veen: ‘Gij vraagt me of ik dit jaar nog tijd heb om een Babel-teekening te maken. Met genoegen wil ik dit doen, wanneer wenscht gij de teekening te hebben. Als ik dat maar goed vooruit weet.’[44] Een ‘pracht-editie’ van *Babel* is echter nooit verschenen. Misschien heeft Veen ervan afgezien door de matige verkoop van de prachteditie van *Fidessa* en de teruglopende verkoop van de eerste druk van *Babel*. De novelle werd tijdens Couperus' leven niet herdrukt.

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Babel* is de eerste en enige tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen: hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 807 A26).

Correcties

In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een word-voor-woord vergelijking van het kopijhandschrift van *Babel* met

42 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 48.
43 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 53-54.
44 Brief in het archief-Veen.

de eerste druk, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde versie gegeven; na de ‘Duitse komma’ (/) volgt de oorspronkelijke, foutieve lezing van de eerste druk. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij ook in de handschriftversie (H) voorkomt.[45]

5,16	aarde.../aarde.,..
9,30	de bliksems/den bliksem
11,28	zich/zîch
12,8/9	het hem/het
14,17	honderde/honderd
24,25	klimt *Babel*/klimt Babel*
27,8	Bouwmeesters,/Bouwmeesters.
28,15	marmer?/marmer!
32,30	hooger./hooger
33,20	hooger,/hooger
40,31	luider./luider,
45,7	ieder/iederen
58,24	-Maar/*[alinea]*-Maar (Maar stil, H)
62,24	ideeën/ideëen
64,2	Opperbouwmeesteres/Bouwmeesteres
64,2/3	Bouwmeesters/Opperbouwmeesters
64,33	voorvaderen?/voorvaderen!
65,27	en,/en
69,18	honderden/honderd
69,33	Ideaal/ideaal*
71,4	bouwden/bouwde
71,11	Cyrus, wat/Cyrus wat
71,20	terrassen/terrassen,*
71,30	niets,/niets
72,2	hun/haar

45 In deze editie zijn, in overeenstemming met Couperus' intentie, de ‘Proloog’ en de ‘Epiloog’ cursief gezet ter onderscheiding van de tekst van het verhaal.

Varianten

De eerste druk van *Babel* vertoont ten opzichte van het kopijhandschrift de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de eerste druk gegeven; na het 'ontstaan-uit-teken' (<) volgt de handschriftversie.[46]

7,4	gebergte en < gebergte vóór hij de bergpas af zoû dalen en
8,23	dit < dat
9,14	van < aan
9,23	eenvoudig < kalm en eenvoudig
10,2	zouden straffen < straffen zouden
10,3	groene < grazige
10,24	hoog je ziel < hooger je ziel
10,25	af van < af
12,21	de sombere lucht < den somberen nacht
12,23	tot < door
12,25	van den < der
12,29	treden < stralen
13,7	alle de < de
13,13	nauwer < nauw
14,11	zich < hem
14,16/17	gepantserde wachten < wacht van oplithen
14,19	nu < als
15,15	strakrecht < strafrecht
19,30	welft < weft
21,30	negen-honderd-eén-en-twintig < negen-honderd-eén-en tachtig
22,6	dien < diens
22,24	lange < lage
22,24/25	snerpende < knerpende
22,27	zaal < hal
23,14	tegengestraald < toegestraald

46 De onzekere lezingen van het handschrift worden gevolgd door een gecursiveerd vraagteken tussen teksthaken ([?]).

26,14	akademiën < tempels, zij Baäl niet verzoenden... Het was of, trots al hunne akademiën
27,21	die < zij
27,27	weidde < breidde
27,30	welfden < weefdenf?]
28,7	van zijn < zijner
28,26	hoog < hoog op
28,33	zee < zee op
30,2	volgde < ging
30,31	zich < zich nu
31,21	Baäls < zijn eigen
32,19	balustraden < balustrade
32,30	deinde < dreunde
33,14	In < En in
33,14	zee; < zee, en
33,15	de sterren < hare sterren
33,27	De < Ook de
34,10	de < een
34,29	hem < hen
35,10	wordt < bent
35,23	Duizend droppelen zweet zijn < Iedere droppel zweet is
36,5	ja < jij
36,11	die < ze
36,23	opsprongen < sprongen
36,25	opsprongen < sprongen
36,28	hun < hem
36,31	achterste < laatste
37,30	niets meer < niets
37,31	Nachtwakers < Nachtwakers, oplithen
38,6	Want het < Het
38,6	wachten < oplithen
38,9	wachten < oplithen
38,33	stond. < stond.
	- Buig een knie...

- Doe mij recht!

39,18	van < als
39,28	verwacht < verwacht en wil zien
40,5	wijd < wijd, leêg
40,25/26	van den jeugdigen Opperbouwmeester < des jeugdigen Opperbouwmeesters
41,14	zitten < weêr zitten
42,7	brengt < zegt
42,8	het medelijden < uw medelijden
42,14	niet < den prins niet
43,13/14	machten < ijdele machten
43,26	opzettelijk, opdat hij niets bespeure < opzettelijk
46,22	wanden < wanden breed
46,29	ook < toch
48,7	marmer, < marmer en
50,2	de starren < ze
50,3	duidelijker < maar duidelijker
50,31	je < gij
51,18	niet < niets
51,22	En < Maar
52,7	systemen < stelselen
52,10	te bestormen < bestormen
52,16	niet anders < niets meer
52,24	nauwer < wijder
55,16	vorst. < vorst. Laat hem nardus ruiken...
58,24	- Maar[47] < Maar stil,
58,24	Man < ouden Man
59,1	welp < jonge leeuw
59,7	bespeuren < bespieden[?]
59,30	rondde als een schild < rondde
60,5/6	lommer < loover
60,8	toover... < toover.... Een beek besproeide de tuin, scheen te kabbelen over geheel het terras...
61,6	eenzaamheid < eenzaamheden

47 Zie de lijst van correcties, p. 87.

61,9	dezer < van deze
62,1	- maagden < als maagden
62,4	naar < op naar
62,25	haar < hem
62,29	den drempel < de drempels
62,32	onstoffelijke Ideaal < Ideaal
63,22	werden < waren
63,24	en liepen < liepen
64,21	lagere < onderste
65,10	dol < nu
65,15	honderden < elkaâr
66,14	Welke elementen zullen < Zullen water en vuur
68,15	bloeien...' < bloeien... ellende eeuwig, eeuwig bloed..."
68,17	zich < hem
68,21	dan de < dan oprichten een hoog monument, in edelen hoogmoed Baäl te naderen. Het is niets dan de
70,1	als een lelie < lelie
71,11/12	mijn herder < mijn kind, mijn prins en mijn herder
71,31	Maar < En
73,6	ketenen < kettingen
73,9	Kom < Hoor, Astarte, godin... Davert hun klacht, hun wanhoopsklacht nu niet druischende tegen ons aan?... Kom
73,16	goddelijk < menschelijk
75,16	dien < den

Afbrekingstekens

In deze uitgave van *Babel* moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

7,17	tamariske-
18,8	spitsten-
41,29	zonne-

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door zwo gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen.

Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H.T.M. van Vliet.